

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

קובץ סיורים יום שדה משימתי (יש"מ)

עורכי החוברת | אלי שיש וגל כפרי

הפקה | משה סיטבון

הגהה | אמנון ששון

הוצאה לאור | גף הפרסומים, משרד החינוך

עיצוב והדפסה | סטודיו "שחר שושנה" מקבוצת "סקורפיו 88"

תודות | תודה לקק"ל, רשה"ט והמועצה לשימור אתרים

על התמונות ותיאור האתרים

תודה לוועדת שבילי ישראל על המפות

תודה מיוחדת לצוות כותבי הסיורים מן המחוזות

תוכן העניינים

מבוא 5

שער ראשון

"מפגש תרבויות ירושלמי" - בשכונות הראשונות בירושלים -

רוני פירו 7

שער שני

"חקלאות פורצת דרך" במקווה ישראל - רועי קריספין 19

שער שלישי

"פיתוח הנגב ושימור הסביבה" - בגבעות רוחמה -

יובל אברמוביץ 27

שער רביעי

"טבע מפתיע ומלהיב" בשמורת אפק ונחל הנעמן - מאיר אלון,

חנוך כליל החורש, שרה פריאל, דלית שחר ואלי מלול 35

שער חמישי

"מחול וביצות לפרדסים ושדות" באגן נחל פולג - דן אבירן 45

שער שישי

"חיים בקצב" בשביל הבורות והבארות - רועי קריספין 53

ייחודו של יום שדה משימתי של"ח וידיעת הארץ 62

מהגדנ"ע לשל"ח - בדרכו של מתי בייסקי 71

מה בתקליטור המצורף 95

מבוא

הסיור היומי (יש"מ) הינו מסגרת הפעילות המשמעותית ביותר בעבודת מורה של"ח וידיעת הארץ, הן מבחינת הזמן המוקצה לסיור והן מבחינת המסגרת והפוטנציאל החינוכי הטמון בו. הפעילות מחוץ לכיתה מזמנת כר נרחב ללמידה חווייתית ולפעילות חברתית ערכית, כמו גם מפגש בלתי אמצעי עם התופעות במקום התרחשותן.

צוות השל"ח, המוביל את פעילות השל"ח בבית הספר ותפקידו לחולל תהליכים שיובילו למעורבות, שותפות ותחושת בעלות ואחריות של התלמידים על הסיור, כולל את צוות המורים ואת מובילי השל"ח הצעירים - המש"צים. אלה יהיו שותפים בתכנון היש"מ, בארגונו ובהפעלתו.

הכנה וסיכום: צירוף תהליך ההכנה והסיכום ליש"מ ירחיב את התפוקות החינוכיות ערכיות מהתהליך. ההכנה לסיור תכלול היכרות עם חומר הלימוד הרלוונטי והכנה של התלמידים ללקיחת אחריות על כלל ההתרחשויות ביש"מ ובהן עקרון "לכל תלמיד תפקיד".

ייחודו של יש"מ של"ח, בשיטת פעולה המבוססת על שמח"ת היש"מ. המאפיינים ידגישו את ייחודו של היש"מ בשל"ח וידיעת הארץ.

שמח"ת- ראשי תיבות של ארבעה מאפיינים אשר את כולם יחולל צוות השל"ח. שיעור לחיים: "מעגל של"ח" - ביצוע והעברה של חלק מתכני היש"מ לחיי התלמידים.

מש"צים: מש"צים ותלמידים מובילים בהכנה לסיור וביש"מ עצמו.

חוליות משימה: הפעילות תתבצע בחוליות בנות כארבעה תלמידים במהלך שלבי היש"מ.

תחרות: לאורך כל היש"מ תתקיים תחרות בין החוליות, לשם יצירת אווירה, עניין ומוטיבציה.

מה בחוברת?

בחוברת שלפניכם תמצאו מקבץ סיורי יש"מ על כל מרכיביהם. מורי של"ח מן המחוזות כתבו את סיוריהם במתכונת שמח"ת היש"מ ובחוברת שלפניכם מוצג מדגם נבחר מסיורים אלה.

אל החוברת מצורף תקליטור הכולל את תוכן החוברת, הרחבה לסיורים המופיעים בחוברת וכן הנחיות והוראות לפעילות תלמידים וביצוע היש"מ במתכונת שמח"ת היש"מ במלואו. מובאים המערכים המלאים של ימי השדה המשימתיים, אמצעי המחשה, מפות גדולות, תמונות בצבע וההפעלות והפעילויות בכל סיור.

כאן המקום להגיד תודה למורי של"ח מן המחוזות שכתבו וערכו את מערך ימי השדה המוצג בחוברת.

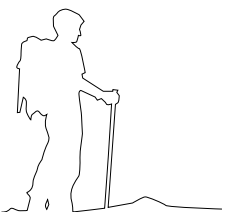
קראו בהנאה וסיירו בהצלחה

צוות עורכי החוברת

"מפגש תרבויות ירושלמי"

הסיוור מותאם לסדנה:
כמפגש תרבויות בארץ ישראל

רוני פירו

נפגש תרבויות ירושלמי

הסיור מותאם לסדנה:
"מפגש תרבויות בארץ ישראל"
רוני פירו

משך הסיור | כ- 6 שעות

אורך מסלול ההליכה | 3 ק"מ

מפה | מפת ירושלים עירונית, מפת נחלאות

נקודת ההתחלה | כיכר העירייה (כיכר ספרא)

נקודת הסיום | כיכר הדוידקה - מרכז כלל

מגבלות | הסיור עובר בחצרות בתים ובשכונות בעלות אופי דתי/חרדי.
יש להגיע בלבוש הולם ולכבד את התושבים.

בטיחות | ההליכה ברחובות העיר כוללת כבישים ללא מדרכות וחציות
כביש מרובות. יש להימנע מחצייה שלא במעבר חציה מרומזר או
אחר. יש להימנע מהליכה על הכביש שלא על מנת לחצותו.

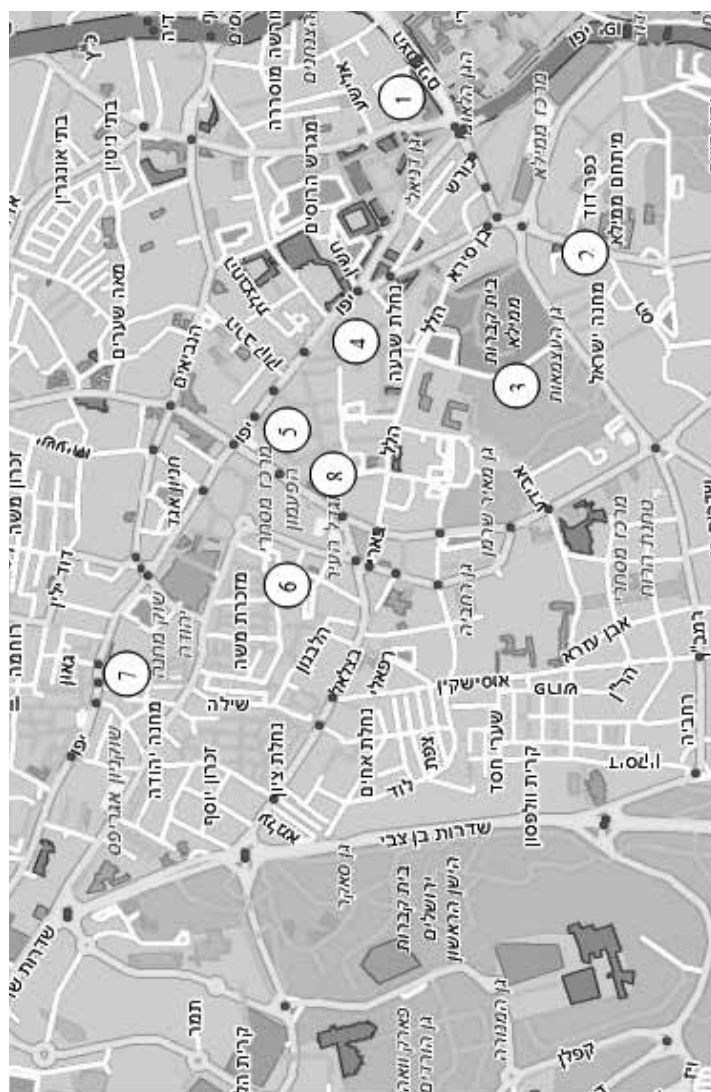
תיאור המסלול:

תחילת המסלול בכיכר ספרא(ו), משם יגיעו התלמידים לשכונות החלוץ,
באזור מרכז העיר. הביטוי "שכונה" במובן הירושלמי הוא לעתים לא
יותר מאשר מבנה אחד מרובע הסוגר על חצר פנימית שיש לה תפקידים
רבים. קטע ההליכה הראשון מוביל מכיכר ספרא(ו) לשכונת המוגרבים

(המערביים) (2). קטע ההליכה השני יוביל משכונת המוגרבים אל חצר שכונת נחלת שבעה (4) דרך בית הקברות של ממילא (3). הקטע השלישי הוא בין נחלת שבעה ושכונת אב"ן ישראל (5). הקטע הרביעי הוא משחק בין סמטאות שכונות נחלאות (6). בקטע החמישי - סיור עצמי ומשימה בשוק מחנה יהודה (7). משם, מפגש וצעידה למרכז כלל (8), לסיכום ופיזור.

מפת הסיור:

תיאור האתרים

שכונת המוגרבים המערביים - שכונת "מחנה ישראל" נוסדה בין השנים 1865-1866. השכונה הינה הראשונה שהקימו יחידים מחוץ לחומות ירושלים (לאחר משכנות שאננים), ונקראת גם שכונת המוגרבים המערבים, כיוון שמרבית תושבי השכונה הגיעו ממרוקו שבצפון-מערב אפריקה. השכונה ממוקמת על אדמות גבעת ניקופוריה, וגבולותיה: בצפון מזרח רחוב אגרון, במזרח רחוב דוד המלך, בדרום מזרח רחוב הס ובמערב רחוב זמנהוף.

שכונת נחלת שבעה - נחלת שבעה היא שכונה ותיקה במרכז העיר ירושלים של היום, שקמה בשנת 1869 (תרכ"ט) כחלק מתהליך "היציאה מן החומות" - ההתיישבות היהודית מחוץ לחומות העיר העתיקה. זו הייתה השכונה השלישית שנוסדה במסגרת זו, לאחר משכנות שאננים ומחנה ישראל. מאז פברואר 1989, לאחר השלמת עבודות שיקום ושימור, זהו אחד ממוקדי הבילוי של העיר, וברחובותיה הצרים של השכונה ניתן למצוא מסעדות, פאבים ובתי קפה רבים.

בית הקברות ממילא - הוא בית קברות מוסלמי מהתקופה הממלוכית, שלו יסודות צלבניים ואף קדומים יותר. הוא שוכן במרכז העיר ירושלים בצמוד לגן העצמאות ונחשב לבית קברות חשוב במיוחד, עד כי ההיסטוריון המוסלמי מוג'יר א-דין כתב ב-1495 כי "מי שנקבר בירושלים, במקום הנקרא זייתון אל-מלך (היא ממילא), ייקבר, אם אפשר לומר כך, בשמים התחתונים".

שכונת אב"ן ישראל - זוהי השכונה היהודית הראשונה שנבנתה במתחם הנחלאות בירושלים בשנת 1875, בצמוד לרחוב יפו. ייחודה היה באופיים המגוון של יושביה - אשכנזים וספרדים, בני 'חברת הלומדים' ובעלי מלאכה, עשירים ועניים. גבולות השכונה הם רחוב יפו

מצפון, סמטת אבן ישראל ממזרח, רחוב אגריפס מדרום, וסמטת ברוכוף ממערב. שכונת אבן ישראל נקראה בשם זה בעקבות הפסוק מפרשת ויחי: **"וַתָּשָׁב בְּאֵימָתוֹ קִשְׁתּוֹ וַיַּפְזוּ זִרְעֵי יָדָיו, מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רָעָה אֲבֹן יִשְׂרָאֵל"** (בראשית מ"ט, כד). פסוק זה לקוח מברכת יעקב לבנו יוסף, המתארת ישיבה איתנה והיאחזות. יש טענה כי דווקא מילים אלו נבחרו לשכונה, שכן מספר הבתים שהיו בה בתחילה הוא 53, כמניין אב"ן

בגימטריה. שם השכונה לקוח מברכת יעקב ליוסף בשל ראיית משיח בן יוסף במסורת, כמי שיעסוק בגאולה המעשית והחומרית של עם ישראל, וכך ראו עצמם מקימי השכונה, ובמיוחד ריבלין, שאף נקרא יוסף.

שכונת נחלאות - השכונות המרכיבות את נחלאות נבנו במאה השנים שבין אמצע המאה ה-19 לאמצע המאה ה-20. התושבים הראשונים בשכונת נחלאות היו יוצאי עדות אשכנז שעברו לגור בשכונה לאחר שיצאו מהעיר העתיקה. לאחר מכן הוקמו שכונות קטנות נוספות, וגם הן הוקמו על בסיס עדתי, ורוב התושבים בשלב השני היו בני עדות המזרח (ביניהם אחוז גדול של יוצאי כורדיסטן). מקום מדינת ישראל בשנת 1948 ועד שנות השמונים הידרדר המצב הסוציו-אקונומי של השכונה והביא להתחלה של פרויקט "לב העיר" שמטרתו לשקם את התדמית של שכונת נחלאות ואת מצבם של תושבי השכונה.

עם השכונות המרכיבות את נחלאות נמנות השכונות הבאות:
נחלת ציון - שכונה שהוקמה בשנת 1890 על ידי אלברט ענתבי. כיום נחשבת נחלת ציון לאטרקציה עבור סטודנטים ומשפחות מבוססות שעוברות לשכונה. זכרון יעקב - שכונה שהוקמה עבור היהודים הכורדים. גם כיום ניתן למצוא בשכונה זו חלק מדור ההמשך של דור המקימים. יעקב על שם אביו של היזם נחום מזרחי. מזכרת משה - הוקמה בשנת 1882, הודות למימון מהקרן של משה מונטיפיורי כאשר השכונה נקראת על שמו. הייעוד המקורי של השכונה היה עבור יהודים אשכנזים. נווה שלום - הוקמה עבור יהודים יוצאי תימן ויהודים יוצאי פרס. שבת אחים - הוקמה עבור מספר רב של עדות ומכאן שמה. למעשה מדובר בראשי תיבות של עדות המוצא של תושבי השכונה המקוריים (שפניולים, בגדדים, תימנים, אורפלים, חלאבים, יוניים ומוגרבנים). זכרון יוסף - על שמו של בעל הקרקע, יהודי אשכנזי בשם יוסף לוי. תושביה הראשונים של השכונה היו יהודים כורדים.

שוק מחנה יהודה - שמעו של שוק מחנה יהודה יצא למרחוק, אך רק מעטים יודעים כי ראשיתו של השוק המפורסם קשורה בשכונת בית יעקב, התשיעית במניין השכונות שנבנו מחוץ לחומות ירושלים. ברבות השנים גדל השוק, נטל את שמה של שכונת מחנה יהודה הסמוכה ובלע בקרבו את סמטאותיה של שכונת בית יעקב. האזור רחב הידיים המכונה כיום בפי כול 'שוק מחנה יהודה' הוא למעשה פסיפס של שכונות, בתים, הווי חיים ודמויות. מסע סקרני, צעד אחר צעד בתולדות השכונות והמוסדות הסמוכים

לשוק, יחשוף לעיני המסייר פינות חבויות ושכונות שכוחות אל שהשתמרו בתוך השוק הסואן ולצדו.

תאור האתרים באדיבות אורי קציר - מידע נוסף ומעניין באינטרנט:
http://www.aplaton.co.il/story_587

קישור הסיור לסדנה

מפגש התרבויות העכשווי בארץ ישראל יוצר מציאות רב-תרבותית אפילו בכל כיתה בבית הספר. שם, על אף העובדה שהפערים מיטשטשים עם חלוקי הדורות, עדיין אפשר להבחין בהתהדרות העדתית של התלמידים, ולפיכך מתקיים מיקרו קוסמוס של חברה רב תרבותית.

הסדנה מכוונת להבחין ברב-תרבותיות זו, ללמוד אודותיה ולדון במשמעויות של מציאות זו. היש"מ עובר בין שכונות העיר, אשר חלקן נבנו על טהרת העדתיות והבידול (במוגרבים), דרך השכונה המעורבת הראשונה בירושלים (אב"ן ישראל) ועד לפסיפס רב עדתי מגוון בשכונת נחלאות.

הרעיון המרכזי

ירושלים של היציאה מהחומות התפתחה סביב המתח שבין שכונות "עדה" ובין שכונות "מעורבות". עקב גידול רב בתושביה היהודיים של ירושלים והתגברות הפעילות הציונית, נפתחו אופציות של שיתוף פעולה בין עדתיים בעיר, שהובילו לבנייה מגוונת הן בסוגיה והן באוכלוסייתה.

מטרות הסיור

התלמיד:

1. ידווח על חוויה משמעותית שחווה בסיור בהיבט האישי ו/או החברתי ויתרגל התמצאות בשטח עירוני וניווט.
2. יכיר את המאפיינים השונים של השכונות הירושלמיות בתחילת תהליך היציאה מהחומות ויקשר בין המאפיינים העדתיים ובין מאפייני השכונה ובנייתה ויתרשם מהגיוון הצורני והתפקודי של חצרות השכונות.
3. יתרשם מקהות שיני הזמן בשכונות העיר, ויבין חשיבות השימור מול הפיתוח.

תיאור תחנות הפעילות | נקודת ההתחלה

כיכר ספרא - רחבת בית עיריית ירושלים.

- משחק תחרותי בין חוליות המשימה ליצירת אווירה.
- תדריך בטיחות וביקורת ציוד.
- הנחיה: משימה לאורך כל היום - בשלב הסיכום, תשאל כל חוליה את שאר חוליות הקבוצה שלוש שאלות ידע. השאלות חייבות להיות לקוחות מהסיור או משיעורי ההכנה אליו, ויעברו אישור - כמו גם התשובה - של המורה. הניקוד של החוליה על השאלות יהיה פרק הזמן שייקח לקבוצה לענות על השאלות: כל חמש שניות - נקודה אחת - עד שתי דקות. כך ששאלות קשות יותר יזכו את שואליהן בנקודות רבות יותר.
- חלוקת מפת ניווט עירונית.
- הנחיה: חוליה מס' ו' תוביל לנקודה מס' ו' על המפה. החוליה תקבל ניקוד על דיוק בניווט וכן על שמירה על בטיחות ההליכה של כלל הקבוצה. שאר הקבוצות עוקבות ומקבלות נקודות על מציאת טעויות ניווט של החוליה המנווטת.

1 | בית גשר – שכונת המוגרבים בתוך החצר הפנימית

חלוקת מכתב מקהילת המערביים ומפתח כתב רש"י.

על כל קבוצה, בזמן קצוב, לתרגם לעברית כמה שיותר מילים מתוך הקטע המסומן עבורם על הדף. על כל מילה - נקודה. בסיום התרגום - כל קבוצה מקריאה את הקטע שלה. לסיכום יספר המורה את השתלשלות המבנה למצבו היום (אכסניה ומרכז פעילות של תנועת גשר).

חוליה 2 מנווטת אל נקודה מס' 2. "תמונה על התרמיל" - תמונת הקבכיה שבבית הקברות המוסלמי של ממילא. חוליה המזהה ראשונה את האתר שולחת SMS עם תמונת המקום - למורה.

2 | שכונת נחלת שבעה - חצר השכונה.

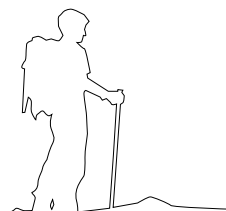
הסבר על תפקידי חצר בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20.

משימה לחוליות: חלוקת כתב יסוד השכונה. על כל חוליה להגיע לשנת יסוד השכונה על פי הלוח הגרגוריאני ולהראות את דרך ההגעה אליה. (בכתב היסוד כתובה שנת יסוד השכונה "המלאכה תצלח").

החוליות מנווטות עצמאית לתחנה הבאה - תחנה מס' 3 (רח' אבן ישראל). ומנוקדות על פי סדר הגעתן.

משימת דרך 1: על כל חוליה לציין בנקודות על דף MEMO כמה שיותר תפקידים של החצר.

משימת דרך 2: כל חוליה מקבלת עותק של תמונת בנק ברקליס דיסקונט ברח' יפו 64. חוליה שמוצאת - שולחת SMS עם כתובת המבנה.

3 | רחוב אבן ישראל – כניסה אל חצר השכונה

"תמונה על תרמיל" - תמונת ציור האבן של חצר 'אב"ן ישראל'.

הליכה אל החצר.

משימה בחוליות: הבא הוכחה על היחודיות של השכונה - בהשוואה לשכונת המוגרבים למשל. (בחצר לוחות אבן המפרטים שמות של תושבי החצר - אשכנזים וספרדים כאחד - וכן סיפור שני בתי הכנסת בשכונה).

חלוקת ערכות והנחיות למשחק ניווט בנחלאות:

כל חוליה מקבלת: מפה של נחלאות עליה מסומנות תחנות.

סדרה של 14 תמונות הממוספרות 1-14

טבלת עזר לפיענוח + כתב חידה.

הסבר: יש להגיע אל התחנות המצוינות במפה. ברגע שהגעתם אל התחנה, מיצאו את התמונה שלה מתוך בנק התמונות. על התמונה יש מספר. גשו אל הטבלה. שם יש משימה הקשורה בשם המקום (למשל בתחנה מס' 2 "סוכת שלום" יש לקחת את האות הראשונה במילה השנייה של שם המקום - כלומר "ש").

לאחר מעבר בכל התחנות ופיענוח כל 14 המשימות, גשו אל כתב החידה והחליפו את המספרים והאותיות הלטיניות באותיות שמצאתם. פיענוח נכון ייתן לכם פסוק מוכר. יש לשלוח את מקורו של הפסוק למורה ולקבל הנחיה לאן להגיע לסיכום.

4 | חצר בשכונת מזכרת משה – רח' עיניים למשפט.

סיכום המשחק והתוצאות, איסוף הערכות ודפי כתב החידה.

חלוקת פתק משימה לשוק מחנה יהודה.

משימה לחוליה: כל חוליה צריכה להביא את הדבר המשמעותי ביותר אותו היא יכולה להשיג בשוק! (שני שקלים) (יש להימנע מפירוט נוסף כלשהו למשימה - יש שיביאו בקבוק מים כי הם משמעותיים לחיים ויש שיביאו חיוך תודה של קבצן). במהלך המשימה בשוק תתאפשר הפסקה קלה.

פיזור הקבוצה - מפגש בעוד 20 דקות ברח' האגס 1!

5 | רח' אליהו בנאי 13.

הליכה ברגל דרך השוק אל מרכז כלל בו יש מרחבים מקורים ושקטים.

חידון תלמידים - כל חוליה שואלת את האחרות שאלות ידע.

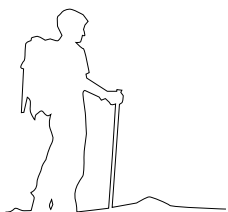
מעגל של"ח:

סקירת המורה על הדברים אותם עברנו ביש"מ לאורך כל היום.

סבב בו יספרו התלמידים מה הביאו בשנקל.

סבב שני - מה אנחנו לוקחים המסיור אל החיים שלנו.

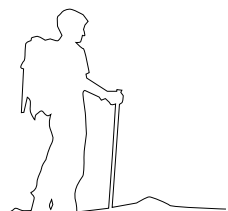
בסיום - הליכה לרח' יפו - כיכר הדוידקה - פיזור.

חקלאות פורצת דרך במקווה ישראל

הסיוור מותאם לסדנה:
המהפך הציוני במושור החוף

רועי קריספין

ח קלאות פורצת דרך במקווה ישראל

הסיור מותאם לסדנה:
"המהפך הציוני במישור החוף"
דועי קריספין

משך הסיור | כ-5 שעות

אורך מסלול ההליכה | 3 ק"מ

מפה | מפת סימון שבילים מס' 10 - גוש דן וחוף פלשת

נקודת ההתחלה | "מערת נטר" - בלב המדשאות, סמוך לשער קראוזה

נקודת הסיום | שדרת הדקלים, מול שער ירושלים

מגבלות | פעילות בתוך שטח בית ספר פעיל בו לומדים תלמידי מקווה ישראל, לכן יש להקפיד ביתר שאת על הסדר והתנהגות התלמידים.

בטיחות | שטח מקווה ישראל מגודר ומאובטח. כלי רכב רבים הנוסעים בשבילי ביה"ס.

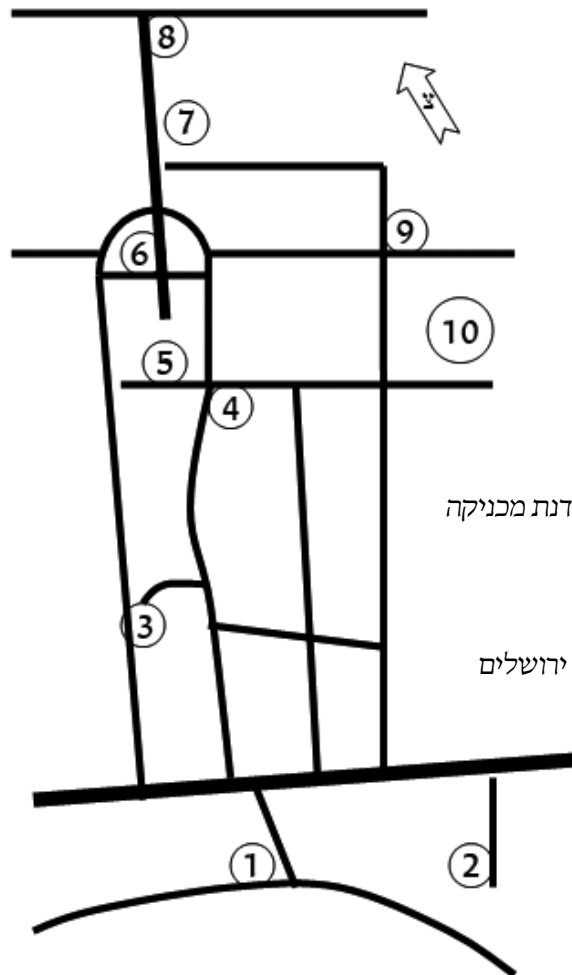
תיאור המסלול

משער קראוזה (1) הליכה ישירות למערת נטר (3) בלב מדשאות מקווה ישראל. ממערת נטר הליכה בשבילי מקווה ישראל לרחבת בית המורים (4). מרחבת בית המורים יצאו התלמידים בחוליות משימה לניווט עצמאי-תחרותי בין כמה אתרים בולטים במקווה ישראל ויענו על שאלות משימה. האתרים אליהם יגיעו התלמידים: בית המורים, יקב, מכניקה, בית-כנסת (5), פיקוס בנגלי (6), באר אנטייליה (8), שדרת דקלים (7), שער ירושלים. לאחר גמר ביצוע המשימות נצא להדרכת

מש"צים/מורים באתרים הבאים, ועפ"י סדר ההליכה המצויין: בית כנסת, פיקוס בנגלי - כולל המחזה של מפגש הרצל עם הקיסר האוסטרי ויליאם ה-2, שדרת הדקלים - כולל תצפית על הגוש העירוני הצפוף (יפו, ת"א, ר"ג, שכונת התקווה, אזור, חירייה, הרי שומרון) תוך הדגשת נושא "המהפך הציוני במישור החוף", מכניקה - בדגש על ספורי ההגנה וייצור הנשק "דוידקה", יקב - כולל המחזה של מפקד פלמ"ח. יש להדגיש לתלמידים את הנושא של שימור אתרים וחשיבותו. במקוה ישראל נמצא מרכז המועצה לשימור אתרים ומבני מורשת בארץ-ישראל.

מפת הסיור:

מקרא נקודות:

1. שער קראוזה
2. קבר נטר
3. מערת נטר
4. בית המורים, יקב, סדנת מכניקה
5. בית כנסת
6. פיקוס בנגלי
7. שדרת דקלים
8. באר אנטיליה, שער ירושלים
9. עמדת שמירה
10. גן בוטני

תיאור האתרים

רקע כללי: מקווה ישראל הוא בית הספר החקלאי הראשון בארץ, וייסודו מציין את תחילת ההתיישבות היהודית החדשה בארץ ישראל. בית הספר הוקם ב-1870 ביוזמת קרל נטר על ידי חברת כל ישראל חברים (כ"ח - אליאנס). בתום המלחמה קיבל עליו הברון רוטשילד את עיקר נטל אחזקת המקום, ומנהלו החדש, אליהו קראוזה, ארגן את המוסד מחדש והנהיג את העברית כשפת ההוראה בו. בימי המרד הערבי היה מקווה ישראל בסיס של "ההגנה", ובמלחמת העצמאות היה כאן מוצב להגנת הדרך לירושלים. מאז 1950 מנוהל מקווה ישראל במשותף בידי כ"ח ומדינת ישראל. מקווה ישראל מילא תפקיד חשוב בהתפתחות החקלאות והיישוב היהודי החדש בארץ. בוגריו וקבוצות שהוכשרו בו ייסדו יישובים, בהם גדרה, מזכרת בתיה וכפר נטר, ובוגרים אחרים השתתפו בייסוד יישובים רבים אחרים. בסקר שנערך ב-1970 נמצאו בוגרי בית הספר ב-250 יישובים חקלאיים ברחבי הארץ. עד הקמת מרכז וולקני והפקולטה לחקלאות ברחובות היה מקווה ישראל גם מרכז המחקר החקלאי המרכזי בארץ ותחנה לאקלום זני צמחים חדשים. כאן ניטעה חורשת האקליפטוסים הראשונה בארץ וחוברו לראשונה ספרי הוראת חקלאות בעברית. לפני קום המדינה פותחו בבית הספר, ביוזמת המורה דוד ליבוביץ, כמה כלי נשק ובהם "מרגמת הדוידקה".

קבר קרל נטר - קברו של קרל נטר נמצא לא רחוק משער הכניסה למקווה ישראל (שער קראוזה). אל חלקת הקבר מוביל שביל מרוצף בין שתי שורות ברושים. הקבר מוקף בגדר ברזל מסוגגנת.

סדנת המכניקה (מסגריה) - בה בנה המסגר דוד לייבוביץ את מרגמת הדוידקה המפורסמת. היום יש במקום תצוגה קטנה המתארת את דרך פעולת המסגרייה ותמונות המתעדות את ייצור כלי הנשק השונים.

בית המורים - בקומת המרתף ניתן ללמוד על שיטת בניית גג. נוכל להבחין בעקבות הילדים שהידקו את טיט הגג מלמעלה כאשר כל החלל היה מלא בחול. בקומה השניה המשופצת השאירו "חלון" אל מתחת לטיט כדי שנוכל ללמוד על שיטת בניית הקיר בשילוב של טיט ועץ. נעלה אל בנין ההנהלה וכאן נבין את המבנה החברתי של בית ספר במתכונת צרפתית. המנהל על הגבעה, המורים במדרון ומתחתם בהיררכיה התלמידים. על המרפסת היה עומד המנהל והתלמיד הנזף עמד מתחת למרפסת.

פיקוס בנגלי - את הפיקוס הבנגלי במקוה ישראל נטע מייסד המוסד קרל נטר בשנת 1888 והוא מופיע בסקרים רבים כעץ המרשים ביותר בישראל. העץ מוקף בשורשי-אוויר מעובים כגזעים המשווים לו צורה של יער, למרות שמדובר בעץ בודד, גובה העץ כ-17 מטרים, וקוטר נופו מעל 30 מטרים.

שער ירושלים- שער ירושלים ניצב בצד הדרך הראשית לירושלים. כאן פגש הרצל את הקיסר האוסטרי וילהלם ה-II בעת ביקורו בארץ בסוף המאה ה-19. מספרים שהצלם, מרוב התרגשות, צלם את הרצל בלי ראש, אבל הרצל העיתונאי ארגן פוטומונטאז' והתמונה מככבת עד היום בספרי ההיסטוריה.

הגן הבוטאני - בגן למעלה מ-1500 מיני צמחים, בהם פינת צמחי הבר של ארץ ישראל, פינה עם גן צרפתי ומעבר לשביל חורשה ובו מאות עצים ממקומות שונים בעולם. בתוך החורשה פינה לזכרו של אליק שמיר, אחיו של הסופר משה שמיר שהנציח את אליק בספרו "פרקי אליק", המתאר גם את התבגרותו של אליק "במקווה ישראל". בפינה אחרת של הגן אנדרטה לזכרם של בוגרי "מקווה ישראל" שנפלו במלחמת השחרור.

מידע נוסף באתר האינטרנט של בית הספר החקלאי מקווה ישראל ואתר המועצה לשימור אתרים.

קישור הסיור לסדנה

סדנת המהפך בציוני במישור החוף עוסקת בהפיכתו של מישור החוף מאיזור נידח ומיושב בדלילות למרכז הכלכלי ולחבל הארץ הצפוף במדינה. התפתחות מישור החוף התאפשרה תודות לאנשי העלייה הראשונה אשר התיישבו במישור החוף על בסיס חקלאי והקימו מושבות חקלאיות אשר לימים הפכו לערים. במקוה ישראל הכל התחיל, כאן היהודים שינו את תפיסתם והרגלי החיים - לא עוד מסתמכים על כספי חלוקה, אלא לומדים חקלאות ומקימים מושבות חקלאיות וכבוש הארץ דרך החקלאות ועבודת האדמה.

מטרות הסיוור

התלמיד:

1. ידווח על חוויה משמעותית שחווה בסיוור בהיבט האישי ו/או החברתי.
2. יקשר בין הקמת ביה"ס החקלאי מקווה ישראל להקמת המושבות החקלאיות.
3. יזהה את תפקידו של האדם ביצירת הגוש האורבני הצפוף "גוש דן" ויגבש דעה בדילמת ביה"ס החקלאי מקווה ישראל (שימור מול פיתוח)

תיאור תחנות הפעילות

1. נקודת ההתחלה: מערת נטר - הדרכת מש"צ/מורה: הדרכת על ייסוד מקווה ישראל ומערת נטר, התלמיד הראשון, הדרכה על בית הספר - היסטוריה והווה.
2. רחבת בית המורים: ארוחת בוקר.
3. משחק "משימות אתגר" לחשיבה והנאה: "מעגל חבל כיתתי".
4. הוראות:
- א. הוראות בטיחות
- ב. חלוקה לחוליות, חלוקת ערכות ניווט, תמונות אתרים, דף חידות משימה.
- ג. החוליות ינהלו עצמן באופן עצמאי (ניווט ופתרון שאלות משימה).
- ד. המורים והמש"צים יסתובבו בין החוליות ויפקחו.
5. רחבת בית המורים: התכנסות חוליות, בדיקת משימות ומתן ניקוד. סיכום חלק הניווט ויציאה להדרכות אתרים.
6. בית כנסת: הדרכה בדגש על בית כנסת מפואר מול בית כנסת משומר.
7. פיקוס בנגלי: המחזות יחיד: הרצל על המפגש עם הקיסר האוסטרי ויליאם השני.

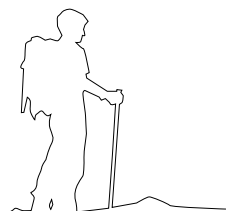

8. הדרכה: פיקוס בנגלי.
9. שדרת הדקלים ושער ירושלים: הדרכה ותצפית על הגוש העירוני הצפוף - יפו, ת"א, ר"ג, שכונת התקווה, אזור, חירייה, הרי שומרון - להדגיש את הנושא "המהפך הציוני במישור החוף".
10. מכניקה: בדגש על מקום לייצור נשק עבור ארגון ההגנה עקב מחסור חמור והמצאת הדוידקה.
11. מרתף היקב: המחזה בנושא לוחמי פלמ"ח שהתאמנו במקווה ישראל בכלל וביקב בפרט, כולל הווי החיים במקווה ישראל.
12. הדרכה על היקב וההגנה.
13. תשבץ בחוליות לסיכום הסיוור.

פיתוח הנגב ושימור הסביבה בגבעות רוחמה

**הסיוור מותאם לסדנה:
המהפך הציוני בצפון הנגב**

יובל אברמוביץ

פיתוח הנגב ושימור הסביבה בגבעות רוחמה

הסיור מותאם לסדנה:
"המהפך הציוני בצפון הנגב"
יובל אברמוביץ

משך הסיור | כ-6 שעות

אורך מסלול ההליכה | כ-4 ק"מ

מפה | מפת סימון שבילים מס' 13 - מישור חוף הנגב

נקודת ההתחלה | בעלייה לשביל לגבעת "חורבת גממה"
על דרך עפר בצמוד לכביש 334.

נקודת הסיום | רוחמה "אתר הראשונים בנגב"

מגבלות | אין לחצות בחורף את אזור הסכר אם יש בו בוך או מים.

בטיחות | חציית הכביש בכניסה לקיבוץ רק מתחת לגשר כביש הגישה
לקיבוץ.

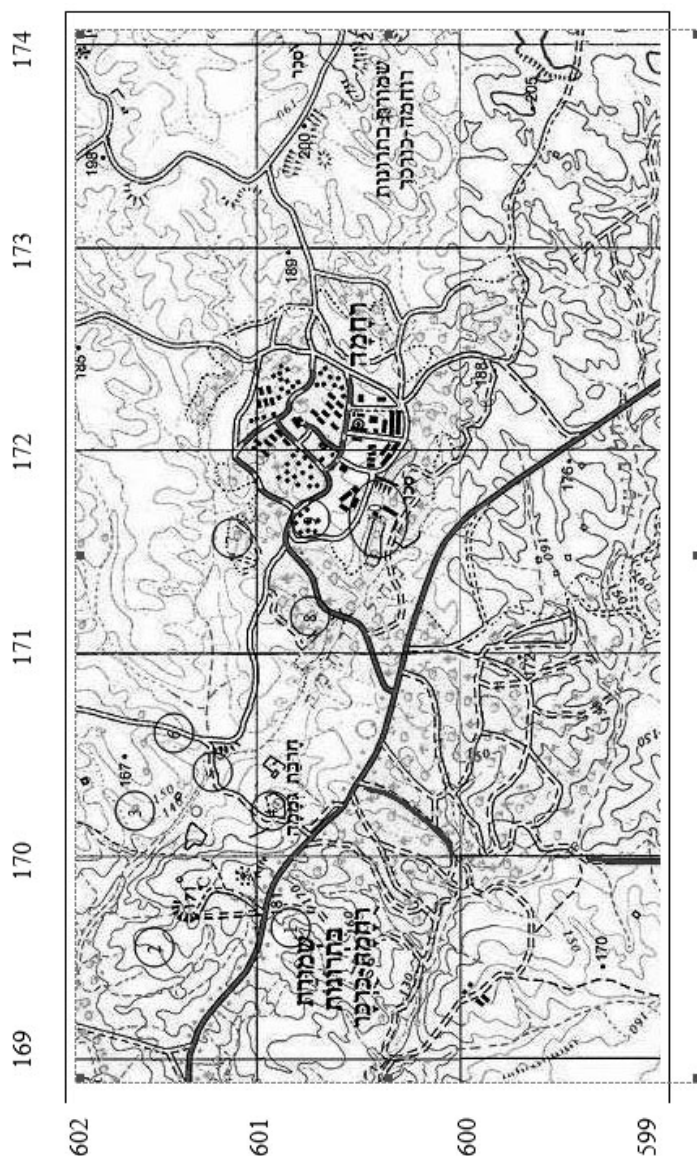
תיאור המסלול

תחילת המסלול (1) בעלייה לתצפית מגבעה (2) על רכס הכורכר המזרחי בסמוך לכביש 334, הליכה מגמת ירידה לכיוון חורבת ג'ממה(4), מכאן העלייה לכיוון שרידי הכנסייה הביזנטית (6) וממנה ירידה לסכר שעל נחל רוחמה, מהסכר בעלייה אל חורשת החרובים(7) וירידה אל ערוץ נוסף של נחל רוחמה ובו חורשת איקליפטוסים(8), מכאן ממשיכים מתחת לגשר המחבר את כביש הגישה אל

קיבוץ רוחמה. בהמשך עולים לכוון שריד צינוור המים(9) שבכניסה לקיבוץ בקטע האחרון יורדים אל אתר הראשונים של קיבוץ רוחמה, כאן ניתן לסכם את המהפך הציוני שעבר צפון מערב הנגב מגבעות כורכר דרך ההתיישבות ביזנטית, ההתיישבות נודית ואגירת מים והקמת ההתיישבות ברוחמה על תולדותיה(10).

מפת הסיור

תיאור האתרים

אתר הראשונים רוחמה- רקע היסטורי: ב-1911 רכשה קבוצת יהודים מרוסיה את אדמות ג'ממה, קיבוץ רוחמה של היום. הם הקימו במקום חווה חקלאית, ורבים מראשי תנועת הפועלים בארץ, שהיו לימים ממנהיגי היישוב היהודי כולו, עבדו בה ורקמו בה את חלומותיהם. הראשונים, שלושים אנשי אגודת 'שארית ישראל' מרוסיה, ביקשו להקים במקום אחוזת מטעים, במסגרת מפעל האחוזה שפעל בארץ ישראל לקראת מלחמת העולם הראשונה. קבוצת פועלים עיבדה את אדמות רוחמה והכינה את המטעים לחברי האגודה. החברים קבעו לעצמם תקנון ובו העקרונות הבאים: חובת עבודה עברית, הפרשת 10% מהאדמה לטובת הפועלים הוותיקים ובניית שיכונים למענם. את החווה ניהל צבי הירשפלד, שהקפיד על עקרון העבודה העברית. בינו לבין הפועלים שדרו יחסים מצוינים. בחווה נחפרה באר וניטעו בה שקדים, גפנים, זיתים, תאנים וחרובים, וכן גידולי קטניות, תפוחי אדמה, סלק סוכר, חיטה ושעורה. רוחמה היתה היישוב היהודי הראשון בנגב הצפוני, מבודדת ורחוקה מן היישובים היהודיים הדרומיים יותר. ב-1913, ערב מלחמת העולם הראשונה, הותקפו הפועלים ברוחמה בידי שכניהם הערבים והיישוב נהרס במלחמת העולם הראשונה. ב-1920 עלתה למקום קבוצת פועלים חדשה, אבל בעקבות מאורעות 1929 נאלצה לעזוב. חברי הקבוצה שבו לעבד את אדמות החווה ב-1932 ונאלצו לעזוב פעם נוספת במאורעות 1936-1939. בשנת 1943, כאשר המאבק נגד הספר הלבן של ממשלת המנדט הבריטי היה בעיצומו, עלתה ההתיישבות בנגב לראש סולם העדיפויות הלאומי והוחלט ליישב מחדש את רוחמה. הקיבוץ הארצי של השומר הצעיר הטיל את המשימה על גרעין 'עמל', שבמשך שבע שנים המתין בחולות קריית חיים לתורו להתיישבות. חברי הגרעין היו יוצאי תנועת השומר הצעיר מפולין, מרומניה ומבולגריה, שהתאחדו למען המטרה המשותפת של הקמת קיבוץ במולדת. בינתיים עבדו לקיומם בנמל חיפה בחורף ובעבודות מזדמנות בקיץ. ב-19.3.1944 ירד הגרעין עם שלושים ילדיו דרומה, ונטה את אוהליו באדמות רוחמה החרבות. המתיישבים הצעירים נאבקו בבעיות סחף ומחסור בעוד הם בונים את משקם. באותה שנה נבחרה רוחמה לשמש בסיס אימונים ליחידות המגן של היישוב (ה'הגנה', הפלמ"ח). מרוחמה יצאו יחידות הפלמ"ח לעזרת ההתיישבות החדשה שקמה בנגב המערבי והדרומי. ב-1946 הטיל הצבא הבריטי מצור על הקיבוץ בחיפושיו אחר נשק המגן, ורוחמה התנסתה שוב בחווית ההרס והחורבן, אך לזמן קצר בלבד, ומשהוסר המצור חודשה תנופת הבנייה. עם פלישת המצרים

(ב-15.5.1948) וניתוק הנגב מצפון הארץ היתה רוחמה לבסיס מרכזי ל'חטיבת הנגב' וממנו התנהלה ההגנה על הנגב הנצור. ברוחמה רוכזו האספקה והנשק, שהגיעו בדרך האוויר בלילות (במבצע 'אבק'). אלה סייעו לפריצת המצור ולהדיפת האויב המצרי מן הנגב כולו. במהלך מלחמת העצמאות ואחריה גדל הקיבוץ, נקלטו גרעינים של חברי תנועות הנוער החלוציות ממערב אירופה וכן משפחות וצעירים מן הארץ ומחו"ל, והתחדשה בניית המשק.

המידע מתוך "אתר ראשונים בנגב"

קישור הסיור לסדנה

הנגב מהווה כ-60% משטחה של מדינת ישראל והוא חלק מרצועת המדבריות העולמיות. התנאים הטבעיים של הנגב מקשים על קיום רצף התיישבותי או פיתוח חקלאי ענף. במרוצת ההיסטוריה הנגב יושב ואף פרח בעידוד השלטון המרכזי וכאשר השלטון המרכזי איבד עניין בנגב אנו עדים לדעיכתו. כאשר החל המפעל הציוני לא נפקד מקומו של הנגב ונעשו מספר ניסיונות להתיישב בו ואף נקנו אדמות על ידי הגורמים המיישבים. דוד בן גוריון דחף ללא לאות להתיישבות בנגב וראה בנגב נקודת מבחן למפעל הציוני.

המפעל הציוני לא תם. המשך המפעל תלוי, בין השאר, באיזון האישי בין המימוש העצמי לחובה לתרום לכלל, וכן ביכולתה של החברה להתמודד עם צורכי הזמן והמקום. בנגב חייבים לחשוב היטב על האיזון בין פיתוח הנגב לשימור הסביבה בשל אופיו המדברי.

הרעיון המרכזי

לנגב יש פוטנציאל כלכלי שיכול לשמש מנוף לפיתוח התיישבותי, מחצבים, אקלים נוח, אתרים היסטוריים, מקום מפלט מהמרכז הסואן. המהפך בנגב הנו איטי אך הוא התרחש ועדיין מתרחש. יש כאלו הטוענים כי יש להשאיר את הנגב כמו שהוא ולשמר את הסביבה, ויש הרואים בנגב אזור שחייבים לפתח. ההנחה היא שהנגב הוא מדבר, שאינו "מבריא" מהר מצלקות שהותיר בו האדם, ולכן ליש"מ זה מתאים המסר הערכי של הסדנה: המפעל הציוני לא תם. המשך המפעל תלוי, בין השאר, באיזון האישי בין המימוש העצמי לחובה לתרום לכלל, וכן ביכולתה של החברה להתמודד עם צורכי הזמן והמקום. בנגב חייבים לחשוב היטב על האיזון בין פיתוח הנגב לשימור הסביבה בשל אופיו המדברי.

מטרות הסיור:

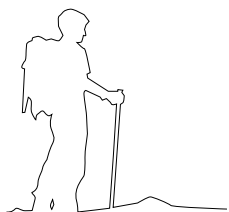
התלמיד:

1. ידווח על חוויה משמעותית שחווה בסיור בהיבט האישי ו/או החברתי.
2. יכיר את המאפיינים הפיזיים של חתך רכסי הכורכר בצפון הנגב ויקשר בין המאפיינים הפיזיים של צפון הנגב למהפך ההתיישבותי באזור.
3. יתרגם מהשטחים הפתוחים בצפון הנגב ויבחין באיום של העיור על השטחים הפתוחים.
4. יגבש דעה בדילמה של "שימור מול פיתוח"

תיאור תחנות הפעילות

(תיאור התחנות כולל נצ"מ והפעילויות השונות שיתקיימו בכל תחנה)
לדוגמה:

1. נקודת ההתחלה: על דרך בעלייה לגבעת התצפית
תדריך בטיחות וביקורת ציוד
חלוקת ערכות הפעילות לחוליות (זיהוי צמחים ואתרים, הובלה בניווט, דוגמאות קרקע, מיקום על חתך רכסי הכורכר).
משחק חסינות
תצפית נ.טריג 171
תצפית ומשחק כיוונים (פיקולו).
זיהוי הישובים: אשקלון, שדרות, נתיבות, דביר, קריית גת, ברור חיל, צורות התיישבות.
חיוני לזהות בינגו תמונות מהשטח: את קיבוץ רוחמה, שרידי הכפר ג'ממה.
שאלת דרך כורכר אדמות סחף.
חלוקת אלבום תמונות.
3. עץ אשל
הדרכת עמיתים על עץ האשל במקורות
שאלת דרך מס' 2

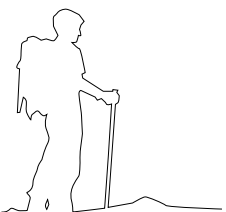
4. חורבת ג'ממה למידה, הבהרת מכלול הנופאדם.
זיהוי סוג הקרקע והצמחייה
פעילות במערה: סיפור צ'זבט
חתך רכסי הכורכר.
ארוחת בוקר משותפת. מצרכים: תה, פיתות.
5. מעבר בקר
משימה חברתית
6. כנסייה
פעילות חקר: מהו המבנה לשם מה שימשו הבורות? (מים) (קבורה)
שאלת דרך מס' 3
7. חורשת חרובים
משימה חברתית
8. חורשת האיקליפטוס בסמוך למעבר מים
מעגל של"ח הפעלת מש"צ
שאלות לעיבוד חוויה:
מה היה כיף ומדוע? מה היה קשה? מה סייע להצלחה? מה הפריע? מה ניקח לחיינו?
9. צינור המים
הרכבת פאזל צינור המים לנגב
10. אתר התיישבות ראשונים רוחמה
ההתיישבות ברוחמה, למידת
עמיתים, המחזה
מעגל סיכום על ידי מש"צים:
1. רגע משמעותי
2. מה ניתן לקחת לחיים מסיוור זה?

"טבע מפתיע ומלהיב" בשמורת אפק ונחל הנעמן

**הסיוור מותאם לסדנה:
נופגש טבע**

מאיר אלון, חנוך כליל החורש, שרה פריאל, דלית שחר ואלי מלול

"טבע מפתיע ומלהיב" בשמורת אפק ונחל הנעמן

הסיור מותאם לסדנה:

"מפגש טבע"

מאיר אלון, חנוך כליל החורש, שרה פריאל, דלית שחר ואלי מלול

משך הסיור | 4 שעות (כולל שמורת אפק)

אורך מסלול ההליכה | 4 ק"מ

מפה | מפת סימון שבילים כרמל

נקודת ההתחלה | שמורת נחל נעמן (נ.צ. 21087501)

נקודת הסיום | עין נימפית (נ.צ. 21047541)

מגבלות | תיתכן בעיית מעבר תעלת ניקוז לאחר גשם.

בטיחות | זהירות מירבית בהליכה ליד בריכות דגים: אין להתקרב לשפת הבריכה. אין לבוא במגע עם המים. השימוש במים בשטח אסור ומסוכן. אין לגעת בציוד הבריכות.

תיאומים | שמורת עין אפק: 04-8779992, 04-8779992.

מדגה קיבוץ כפר מסריק: 052 - 6690811

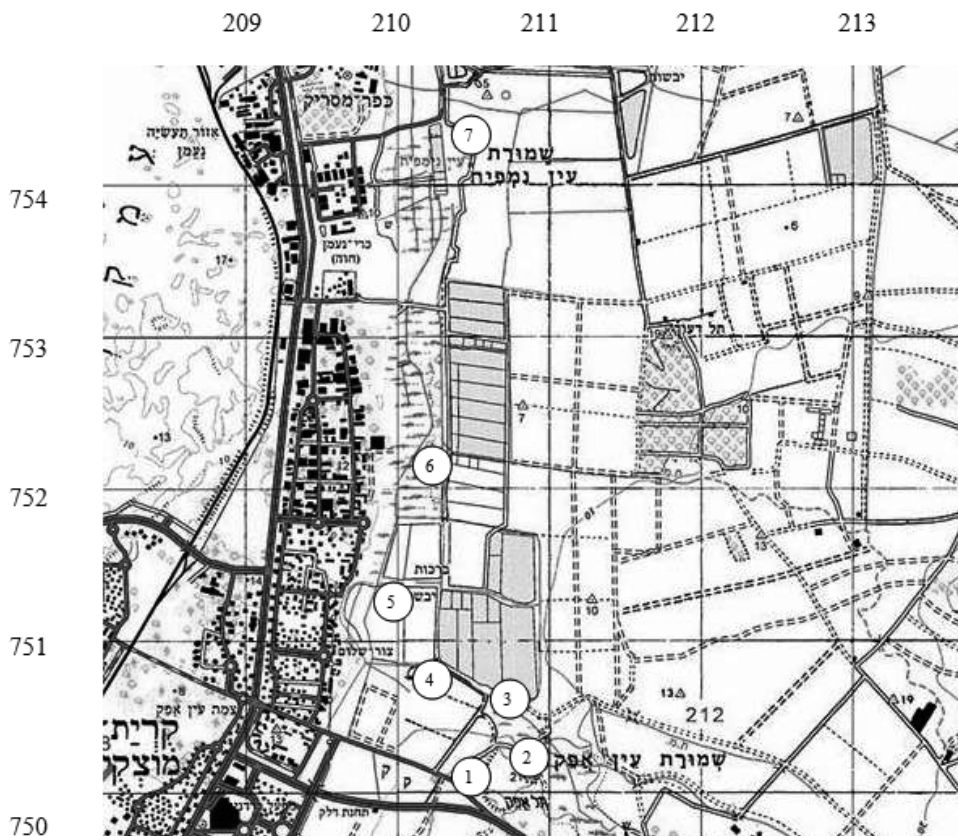
תיאור המסלול:

תחילת הסיור בשמורת עין אפק (1), המאפשרת תצפית על אזור הסיור מתל אפק (2). לאחר הסיור בשמורה יוצאים דרך שער צפוני (3) (יש לתאם פתיחה עם פקחי השמורה) למסלול העולה אל בריכות הדגים של קיבוץ אפק. הולכים בדרך העפר הטובה, המקיפה את בריכות הדגים מדרום, ומשם יוצאים בשער

לשביל הנמצא ממערב לבריכות בסמוך לאפיק הנעמן שזורם לימינו(4). הולכים עם השביל צפונה עד לתעלת ניקוז החוצה את השביל (5) (תיתכן בעיה לעבור תעלה זו לאחר גשמים מרובים! - במקרה זה ניתן לבחור באופציה פחות מומלצת ולהתחיל את הסיור מאזור התעשייה צור שלום לאחר הסיור בשמורה והקפצה לאזור התעשייה). לאחר מעבר תעלת הניקוז ממשיכים צפונה לצד אפיק נחל הנעמן בדרך שהוכשרה על ידי הקק"ל, עד שמגיעים לשער כניסה מימין לבריכות הדגים שוב(6). נכנסים דרך השער (יש לתאם מראש עם עובדי המדגה של הקיבוץ) אל בריכות הדגים והולכים צפונה בשביל ממערב לבריכות הדגים עד ליציאה מאזור הבריכות דרך שער נוסף. ממשיכים צפונה בשביל עפר עד עין נימפית(7), ושם מסתיים הטיול. האוטובוס יוכל להמתין צפונה מעין נימפית בשביל גישה לאזור השטחים החקלאיים היוצא מכפר מסריק מערבה (נ.צ. 21037546).

נפת הסיור

תיאור האתרים

שמורת הטבע עין אפק, הסמוכה לקריית ביאליק, היא שריד אחרון לנופי ביצות נחל נעמן, שהיו בעבר בעמק עכו. בתחום השמורה נובעים מקורותיו של נחל הנעמן.

שביל העין המתוח מעל לביצה עובר בין צמחי גדות אופייניים כמו עצי ערבה, משוכות פטל קדוש, קנה מצוי וסוף מצוי. בתוך המים צפים צמחי מים - עדשת המים הגיבנת, נמפאה תכולה ונהרונית. קרוב למים נזהה את כרפס הביצות וגרגר הנחלים הריחניים.

בחורף, כאשר מפלס המים עולה, מעניקה השמורה מקלט למיני עופות: שקנאים, עגורים, קורמורנים גמדיים, אנפות אפורות, סופיות, אגמיות, תמירונים ועוד רבים אחרים בתקופת החורף והאביב נמלאת השמורה במרבדי פריחה שהעין יכולה להקיפם ממרומי תל אפק, השוכן על גבעת כורכר נמוכה בשולי השמורה. תל אפק טומן בחובו שרידי ערים קדומות, מלפני כ-4000 שנה (התקופה הכנענית). במורד הצפוני של התל שוכן מבנה מבוצר בן שתי קומות מן התקופה הצלבנית. זוהי טחנת קמח גדולה. במבנה הטחנה מוקרן מיצג המתאר את עולם הטבע והמורשת של השמורה. גג המבנה הוא נקודת תצפית מרשימה על הסביבה.

באפריל 1991 הועברו שבעה תאואים (ג'מוסים) משמורת החולה לשמורת עין אפק. המתחם גודר בגדר חשמלית על מנת למנוע את כניסתם לביצה, וניתן מפעם לפעם לראותם רובצים במאגר מים שנחפר עבורם או מלככים עשב.

בשמורה, מרכז הדרכה הנותן שירות לתלמידים ולמוסדות להשכלה גבוהה, כמו גם לקהל הרחב, בנושאי ידיעת הארץ, אקולוגיה, בתי גידול לחים וביוטופים.

המידע באדיבות רשה"ט - "שמורת עין אפק"

קישור הסיור לסדנה

ייחודה של ארץ ישראל בכלל, ושל עולם הטבע בארץ בפרט, הוא ברבגוניות המאפיינת אותה והבאה לידי ביטוי במספר המינים לשטח נתון, שהוא גדול יחסית להרבה ארצות אחרות. מטרת הסדנה "מפגש טבע בארץ ישראל" הינה להבחין כי בארץ ישראל הטבע עשיר וייחודי, ולכן יש לשמרו תוך איזון עם צורכי הפיתוח של מדינת ישראל. הסיור בשמורת עין אפק ובנחל הנעמן מאפשר

לתלמיד להכיר מגוון מרשים של צומח ובעלי חיים באזור, שסמיכותו ליישוב הצפוף והעירוני מעוררת שאלות חשובות בנושא שימור הסביבה מחד וחשיבות הפיתוח מאידך.

הרעיון המרכזי

בשמורת עין אפק נמצא מקור נחל הנעמן, הזורם מכאן אל הים. בעבר השתרעו לאורך הנחל ביצות נרחבות, נוף שכמעט הושמד כליל עם ההתיישבות בעת החדשה באזור. על השטח הביצתי שולטים קנים ואשלים, וכדי לאפשר התפתחות מינים נוספים, הובא לשמורה עדר תאואים (ג'מוסים)

משמורת החולה. לאחר שנים של טיפול, עלה מספר מיני הצומח באתר מ-250 בסוף שנות ה-80, ליותר מ-310 במהלך שנות ה-90. משרידי פעילות האדם, נכלל בשמורה תל אפק - עיר קדומה מתקופת הברונזה התיכונה. על תל אפק נמצאים ריכוזי פריחת כלניות, סתוניות, חצבים ורקפות. במורדות התל נטוע יער אורנים לזכר בני קרית-ביאליק שנפלו במלחמות ישראל. כמו כן, בולט בשמורה מבנה טחנת קמח מרשים, מהתקופה הצלבנית.

לאחרונה החלו לשקם גם את אפיק נחל הנעמן הנמשך משמורת עין אפק. במסגרת זו מופסקת בהדרגה הזרמת השפכים לנחל, ולאורכו נסללים שבילים למטיילים, עם נקודות מנוחה ותצפית על פינות החמד שבו.

חשיפת התלמידים לעושר מיני הצומח והחי שבאזור, יחד עם הבנת החשיבות של שמירת האזור העדין בין פיתוח האזור (קריות חיפה) לבין שימור הסביבה - הן הציר שעליו סובב סיור זה.

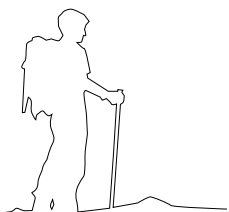
מטרות הסיוור

התלמיד:

1. יתדרשם ממפגשו הבלתי-אמצעי עם הנוף.
2. יבחין באיום של העיוור על שמורות הטבע והשטחים הפתוחים ויציין לפחות שני גורמים לזיהום נחלים.
3. יראה בדרך חדשה את נושא ההתמודדות עם קשיים (שיעור לחיים) לאחר משימת אתגר חציית נחל.
4. ידווח על חוויה משמעותית שחווה בסיוור בהיבט האישי ו/או החברתי.

תיאור תחנות הפעילות

1. בכניסה לשמורה, מתחת לעצי האיקליפטוס:
חלוקת הקבוצות: חלוקת כל כיתה לחוליות שיתחרו ביניהן לאורך הדרך.
משחק היכרות: מעגל שמות ותנועות.
חלוקת דפי משימה: ראש חוליה מקבל דף הנחיות.
2. בשמורה, בתחנות שהוגדרו על ידי המורה, היכרות עם צומח הנחלים.
התלמידים אוספים עלים ופרחים מן הצומח, בשתי נקודות שונות לאורך המסלול שיוגדרו על ידי המורה.
את העלים והפרחים שאספתם בכל תחנה התלמידים הצמידו לדף העבודה מאחור, בעזרת נייר דבק.
השוואת מספר המינים שמצאתם בשתי הנקודות תוביל אתכם להסקת מסקנות אודות הנחל.
העלים והפרחים המודבקים ביחד עם המסקנה - הם התשובה לה מחכים המורה והמש"צ.
3. בתצפית מתל אפק: תצפית סביב להיכרות עם האזור.

4. בבריכות הדגים: "שעת ציפור" - החוליות הולכות חופשי לאורך הבריכות, מזהות ציפורים ועונות על דף העבודה בעזרת מפת נדידת הציפורים באזורנו ומגדיר זיהוי ציפורים.
- לאחר המפגש עם כל החוליות בשער בסוף השביל, לאחר 20 דק', המורה מסכם ומסביר מה ההבדל בין ציפורים חורפות לציפורים חולפות ומהן הסכנות האורבות להן בנדודיהן מידי האדם ותוצאות מעשיו.
5. במהלך הליכה מבריכות הדגים עד מעבר הנחל: הפעלה חברתית
6. מעבר נחל/תעלת ניקוז: משימת הפעלה: פעילות אתגרית קבוצתית (כל החוליות יחד). על כל קבוצה לבצע חציית נחל בעזרת 4-6 צמיגים משומשים, שלוש קורות עץ באורכים שונים וחבל קשירה בלבד.
- התנאים: על כל הקבוצה לעבור רק בעזרת הנ"ל.
- גם למכינים את המעבר אסור להיעזר בחומרים אחרים בשטח!
- אסור לקרש שעליו עוברת הקבוצה לגעת בקרקע!
- אסור למישהו מחברי הקבוצה לדרוך במים / לגעת במים.
- לרשות הקבוצה 5 דק' לתכנון המעבר, 5 דק' להכנת המעבר ו - 5 דק' להעברת הקבוצה!
- ציוד נדרש במקום: שישה גלגלים + 3 קרשים + חבלים.
- דיון במעגל של"ח: מה אני לומד מכך על עצמי / על חבריי. מה אני לוקח ממישהו זה ותובנותיה לחיים?
- חשוב: לקיים את מעגל של"ח במרחק מה מנקודת החצייה כדי שלא להיות מופרע על ידי הרעשים מפעילות הקבוצה האחרות.
7. בהמשך שביל הנעמן: היכרות עם צומח הנחלים. איסוף עלים + פרחים שונים מהשטח. כל קבוצה מקבלת נייר דבק. מדביקה עליו עלים + פרחים שונים, בקטע זה של הסיור שבו הצומח ליד הנחל כבר סובל מזיהום.
8. בתחנה מוצלת בשביל: הדרכת נושאים שונים שהוגדרו מראש בתחילת היום / הסיור: נחל הנעמן (מקור השם ועוד), הנחל הנדיב, הקראת שני הבתים שנכתבו והצגתם, מפגש טבע והשפעת האדם על הטבע (ממה שראינו היום בנחל).

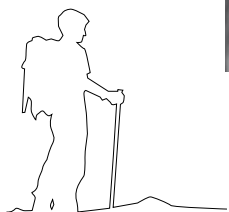
9. בצל העצים שלפני השער בבריכות הדגים של כפר מסריק: הפעלה: כל חוליה מקבלת ארבע שאלות על צומח בשמורה, מתוך הכרטיסיות. כל חוליה שמסיימת מעבירה למש"צ את תשובותיה. תשובות כל החוליות יחד נותנות פתרון סופי. מעגל של"ח: בסיום החצייה. ניתוח הפעילות ומידת השותפות של כל אחד מהמשתתפים במשימה.

10. בעין נימפית: סיום הסיור. מעגל של"ח לסיכום היש"מ: מעגל קבוצתי - הכרזת המש"צ על הניקוד לכל חוליה מהנמוך לגבוה. וחלוקת פרסים. סבב מהיר - כל אחד מהתלמידים אומר:

1. מה למדתי חדש? (מילה אחת עד משפט אחד למשתתף).

2. איזו תובנה אני לוקח מיום השדה כשיעור לחיים?

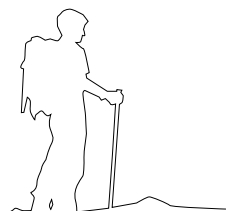
סיכום יום השדה (רצוי סיפור / קטע קריאה טוב).

מחול וביצות לפרדסים ושדות באגן נחל פולג

הסיוור מותאם לסדנה:
המהפך הציוני במישור החוף

דן אבידן

"נחול וביצות לפרדסים ושדות" באגן נחל פולג

הסיור מותאם לסדנה:
"המהפך הציוני במישור החוף"
דן אבידן

משך הסיור | כ-6 שעות

אורך מסלול ההליכה | 6 ק"מ

מפה | סימון שבילים מס' 7 - השרון ומערב השומרון

נקודת ההתחלה | "בית האבן" (1) (נצ"מ 1382018290) על דרך סוג
א' מסומנת בסימון שבילים שחור 1.3 ק"מ מערבית למחלף הדירים.

נקודת הסיום | חניון החוף הירוק סמוך לשכונת נווה פולג בנתניה.

מגבלות | אין לחצות בחורף את נחל פולג או את נחל רישפון.

בטיחות | חציית מסילת הברזל רק מתחת לגשר פולג, חציית כביש
2 רק בגשר הולכי הרגל של מכון וינגייט, אין להתקרב לקצה מצוק
הכורכר, אין להיכנס לים.

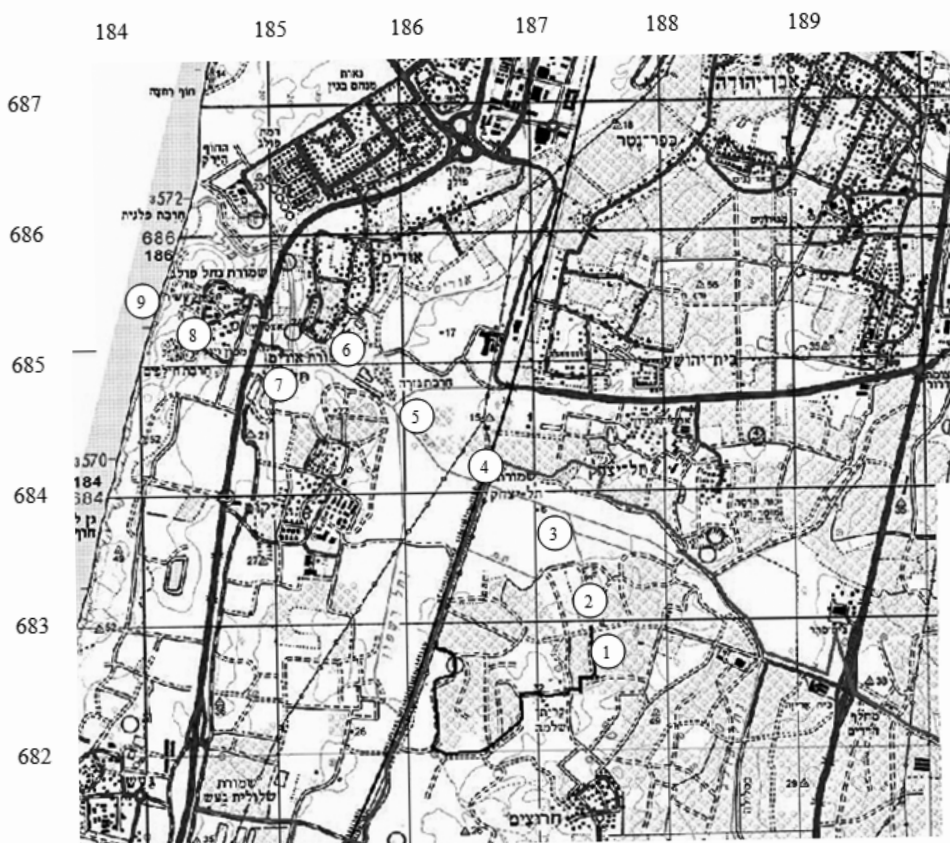
תיאור המסלול

תחילת המסלול (1) על תוואי הכביש העתידי 551 שמיועד לחבר את מחלף געש
דרך מחלף הדירים בואך מחלף אייל בכביש 6. בקטע ההליכה הראשון - פרדס
על גבעת חול אדום ובאר מופעלת בחשמל. קטע ההליכה השני מוביל לגבעה
על רכס הכורכר המזרחי המהווה שמורת עציץ(2). מראש הגבעה תצפית טובה
על חתך כמעט מלא בשרון. קטע ההליכה השלישי חוצה שטח ביצה (3) עמוס

בצמחיית מים, כמו פטל, קנה, סוף, שנית גדולה ועוד. קטע ההליכה השלישי צמוד לאפיקו של נחל פולג וחוצה את האבוס המזרחי. לצד הנחל ניתן להבחין בשטחים חקלאיים שאת חלקם כבשה הביצה מחדש. קטע ההליכה הרביעי לאחר חציית נחל רישפון (4) מוביל בין מטעי האבוקדו של קיבוץ יקום על רכס הכורכר המרכזי ועד הפירצה ברכס הכורכר (5), שנתנה לנחל את שמו "פולג". מראש הרכס מתל פולג שמעל לפירצה ניתן לצפות על כל התהליך שעבר השרון מהביצה דרך ההתיישבות החקלאית (מושב אודים) ועד העיור (שכונותיה הדרומיות של נתניה). קטע ההליכה החמישי חוצה את כביש 2 על גשר הולכי הרגל של מכון וינגייט (6) ומטפס דרך הדיונות שמצפון למכון אל המצוק של רכס הכורכר המערבי (7) ומכאן יורד אל החוף הירוק (8).

מפת הסיוך

תיאור האזור

נחל פולג הוא הקצר בנחלי השרון. שטח אגן הניקוז שלו 113 קמ"ר והוא קטן יחסית לנחל אלכסנדר (560 קמ"ר) ולירקון (1800 קמ"ר). יובליו של נחל פולג קצרים ומישוריים, ולכן זרמם אינו חזק דיו כדי להתגבר על עצירת הסחף ועל הדיונות המתפשטות באזור זה מן החוף מזרחה.

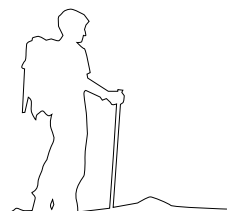
כתוצאה מכך משתבש מהלכו של נחל פולג ושפכו נסתם. הדבר יצר ביצה מזרחית לרכס התיכון והיא שנקראה "ברכת רמאדן".

קל להבחין בפירצה מלאכותית ברכס הכורכר. היא נקראת "הפירצה הרומאית" אך למעשה היא כנראה קדומה יותר ותחילתה כבר בתקופה הכנענית התיכונה (מאה ה-18 לפנה"ס), עת נבנתה כדי לשמש כחפיר לעיר שהשתרעה מדרום לנחל. בתקופה הרומית הועמק החפיר כדי לאפשר לנחל להגיע לים וכך לייבש את הביצה.

בימי שלטון הערבים והתורכים הוזנח הטיפול במקום והביצות חזרו ופשטו בו. עם התחדש היישוב העברי באזור יובשו הביצות סופית. מי הנחל היום מזוהמים וכמעט אין שריד לחי ולצומח הטבעיים בתוך המים.

קישור הסיור לסדנה

סדנת המהפך הציוני במישור החוף עוסקת בהפיכתו של מישור החוף מאזור נידח ומיושב בדלילות למרכז הכלכלי ולחבל הארץ הצפוף במדינה. התרחבות היישוב במישור החוף מאיימת על ערכי הטבע ששרדו את הפיתוח המואץ, והשאלה לדיון היא: מה מאותם ערכי טבע ששרדו ראוי לשמר? הסיור עובר בחבל ארץ בו אפשר לראות את כל תהליך ההתפתחות של החוף משלב הביצות והחמרה, דרך הפיתוח החקלאי ועד תהליכי העיור המואצים.

הרעיון המרכזי

מהלכו של נחל פולג, המנקז את גבעות החול האדום, אל הים, נחסם על ידי רכסי כורכר ועמקים המכונים אבוסים. כתוצאה מכך בעמקים הנמוכים נוצרו ביצות. החול האדום והביצות נחשבו קרקעות לא ראויות לעיבוד. בעזרת טכנולוגיית שאיבה ודישון, הפכו גבעות החול לפרדסים וניקוז הביצות אפשר לעבד את הקרקעות שנחשפו. השרון היה לאזור חקלאי שמשך עוד ועוד מתיישבים, התפתחו מסחר ותעשייה ותוך מספר דורות החל תהליך העיור לכבוש את אזור החוף. תהליך העיור המואץ מאיים למחוק את מעט השיטחים הפתוחים שנותרו בחוף.

מטרות הסיור

התלמיד:

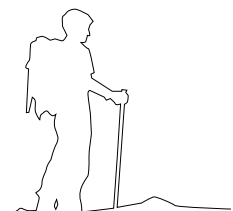
1. ידווח על חוויה משמעותית שחווה בסיור בהיבט האישי ו/או החברתי.
2. יכיר את המאפיינים הפיזיים של חתך השרון באגן הפולג ויקשר בין המאפיינים הפיזיים של השרון למהפך ההתיישבותי בחוף.
3. יזהה את תפקידו של האדם בשינוי הנוף בשרון ויבחין באיום של העיור על השיטחים הפתוחים וייגבש דעה בדילמה של כביש 155 (שימור מול פיתוח)
4. יראה בדרך חדשה את נושא ההתמודדות עם קשיים (שיעור לחיים)

תיאור תחנות הפעילות

1. נקודת ההתחלה: "בית האבן" (נצ"מ 138.20/182.90) על דרך סוג א' מסומנת בסימון שבילים שחור, ק"מ מערבית למחלף הדרים.
2. שרשרת סינית - משחק תחרותי בין חוליות המשימה ליצירת אווירה.
3. תדריך בטיחות וביקורת ציוד.
4. חלוקת ערכות הפעילות לחוליות.
5. באר בפרדס על גבעת חמרה נצ"מ 137.55/183.20.
6. הצגה - רכישת הקרקעות בשרון.

7. ניתוח ההצגה וחיבור העובדות המתוארות בה לשטח ולעזרי המחשה חתך בשרון.
8. הכרזה על תחרות ריצה בין החוליות אל ראש גבעת הכורכר שמצפון לבאר.
9. שמורת עציץ על רכס הכורכר המזרחי נצ"מ 137.45/183.30.
10. משחק אורניטצייה - פיקולו צפון.
11. תצפית עצמית תוך שימוש בתרשים ובעזרת חתך בשרון.
12. קישור התצפית לחתך השרון ולרעיון המרכזי.
13. בכניסה לשביל החוצה את הביצה: נצ"מ 137.20/183.50.
14. משימה לחוליות - חציית השדה ברגליים קשורות.
15. הנחיית מעגל של"ח שיעור לחיים בנושא התמודדות עם קושי.
16. תדריך לחציית הביצה.
17. תחת גשר הרכבת החוצה את נחל פולג נצ"מ 136.65/183.05.
18. מנוחה וארוחה.
19. הסבר: השפעת העיור בשרון על הגברת הזרימה השטפונית בנחל פולג.
20. בצל מטע האבוקדו נצ"מ 136.80/184.55.
21. תצפית ממפגש נחל פולג עם נחל רישפון והסבר על התוכניות לסלילת כביש 551 ונתיבי איילון צפון.
22. דיון במסר הערכי שימור מול פיתוח, על בסיס התוכניות הנ"ל.
23. בשמורת פולג - בוסתן השלום טריג 22 נצ"מ 135.45/184.60.
24. תצפית לזיהוי חתך השרון ולהמחשת בעיית הגבהים עליה צריכה זרימת הנחל להתגבר (האבוס המזרחי נמוך לא רק מרכס הכורכר המרכזי אלא אף נמוך מהאבוס המערבי).
25. הפגה בצל עצי האיקליפטוס. בהליכה: משחק האטבים.
26. בערוץ הנחל מזרחית לפירצה נצ"מ 135.40/185.00.
27. הדרכת עמיתים - אגדה - אוזני החמור של המלך מידאס.
28. הרכבת פאזל "מהלכו של נחל פולג".

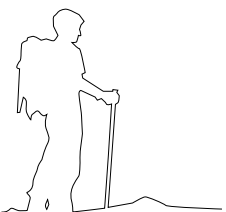

29. על רכס הכורכר המרכזי - דרומית לפירצה (תל פולג) נצ"מ 135.20/184.75.
30. סמוך לעין אלון התבור שעל הרכס הדרכת עמיתים: השרון בתנ"ך ומקורות שמו של השרון.
31. הדרכת עמיתים: אלון התבור בשרון.
32. מעל לפירצה: הדרכת עמיתים - מקור שמו של נחל פולג.
33. תצפית מונחית: סיפורו של השרון מהביצה ועד העיור.
34. הדיונה הגדולה בשמורת פולג המערבית נצ"מ 134.85/185.70 .
35. הפגה: משחק תחרותי החול "רוגבי גרב".
36. ראש המצוק - רכס הכורכר המערבי נצ"מ 134.30/185.70 .
37. מעגל סיכום והליכה לנקודת הסיום בחניון החוף הירוק.

"חיים בקצב" בשביל הבורות והבארות

הסיוור מוותר למסדנה:
"מוקצב עונות למוקצב חיים"

רועי קריספין

חיים בקצב בשביל הבורות והבארות

הסיור מותאם לסדנה:
"ממקצב עונות למקצב חיים"
רועי קריספין

משך הסיור | כ-4 שעות

אורך מסלול ההליכה | 3.5 ק"מ

מפה | מפת סימון שבילים מס' 9 - מבואות ירושלים

נקודת ההתחלה | השביל מתחיל בשער ברזל קטן ולידו שלט המסמן את תחילת המסלול, ליד בור מים (נצ"מ 19366221) על דרך סוג א' מסומנת בסימון שבילים כתום - כחול - לבן (שביל ישראל). המסלול מעגלי. נכנסים בשער הכניסה הצפוני של פארק בריטניה, כקילומטר מערב מצומת עזקה (1) (כביש מספר 383, ליד סימן ק"מ 18). נוסעים בכביש כשני קילומטרים עד לצומת דרכים שממנו עולה דרך סלולה שמאלה, לתל עזקה. בנקודה זו אנו פונים ימינה בדרך העפר הרחבה ומחנים את הרכב, בור המים נמצא מול החניה (2).

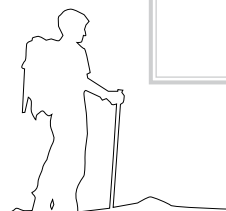
נקודת הסיום | סיום המסלול בנקודת ההתחלה (מסלול מעגלי).

מגבלות | סכנת החלקה בעונת החורף.

בטיחות | לאורך המסלול ישנם בורות מים ובארות פתוחים. אמנם ישנם שלטי אזהרה, אך עדיין יש לנקוט משנה זהירות.

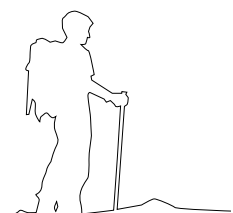
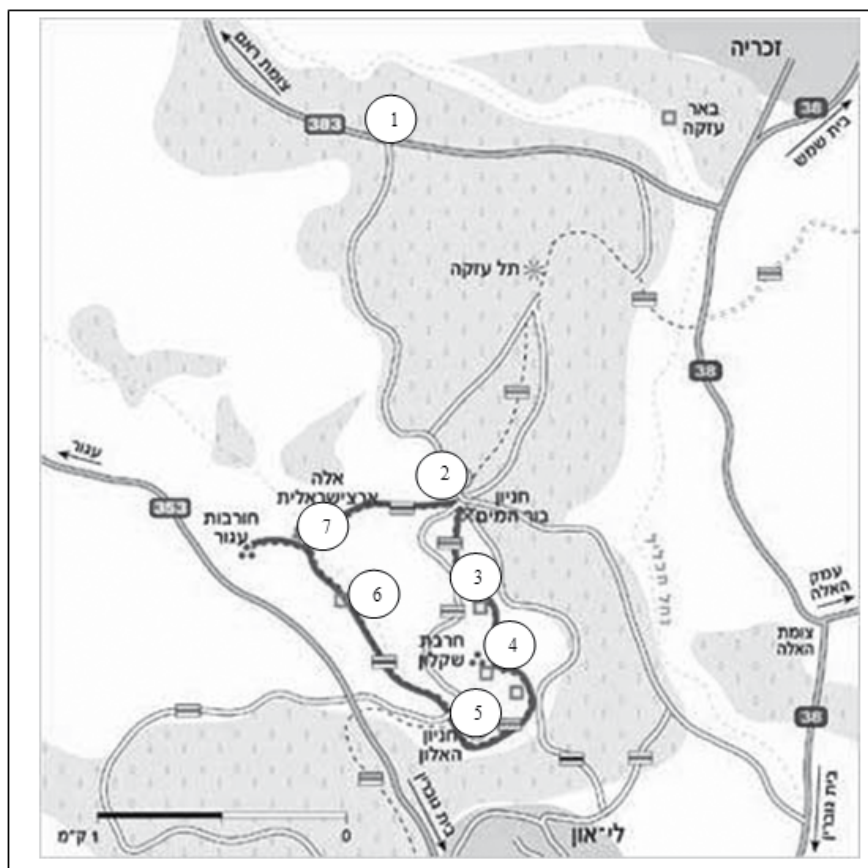

תיאור המסלול

השביל מתחיל ליד בור מים חצוב בסלע מכוסה בסורג ולידו טראסה. הולכים בדרך מסומנת בסימון שבילים כתום - כחול - לבן. השביל מטפס בצד הטרסה, בלב יער נטוע וחורש ים תיכוני. בתום הטיפוס בשביל מגיעים למערה קטנה. ממשיכים ללכת ונכנסים לתוך יער אורנים וממנו מגיעים עד לחניון נופש בצל האורנים. מהחניון שבתוך היער ממשיך השביל ויורד לצומת דרכים. חוצים בזהירות את הדרך (מכוניות חולפות) על פי הסימון בכיוון המדרגות שממול, וכאן מתחיל קטע ההליכה השני. מטפסים על המדרון דרך שתי מדרגות עץ לצד עצי חורש, חולפים על פני גת עתיקה חצובה בסלע (3) ומסיימים את הטיפוס בחורבת שקלון שבראש הגבעה. השביל עובר בסמוך לשרידי מבנים, בורות ומערות. מראש חורבת שקלון (4) ישנה תצפית יפה מזרחה, לעבר עמק האלה, גבעות השפלה הגבוהה, הרי חברון וגוש עציון. קטע ההליכה השלישי יורד במורד הגבעה ועובר דרך פתח בטראסה, לצד בור מים גדול. בהמשך השביל קרחת יער וגת נוספת. ממשיכים ללכת לאורך טראסה משוחזרת. מימין ניתן לצפות לעבר נופי השפלה הנמוכה ולמרחב שבין תל-אביב לאשקלון. לאחר כ- 200 מטרים מהגת עוזבים את השביל המרכזי ופונים מערבה. נרד ונמשיך ללכת בדרך המסומנת בסימון שבילים אדום עד שנגיע לחניון האלון (5) דרך שרידי בוסתנים גדולים. בחניון האלון מצוי אלון שהגיע לממדים גדולים. מתחת לאלון יש גל אבנים, המסמן כנראה קבר שייח', או מקום קדוש. מחניון האלון ניתן לחזות בנוף הנפרש מערבה, לעבר גבעות השפלה הנמוכה, תל צפית ויער חרובית, ובאופק ניתן לראות את מישור החוף והעיר אשדוד. מחניון האלון מתחיל קטע ההליכה הרביעי. חוצים בזהירות את דרך העפר ויורדים לגיא הגדול שממולנו. במהלך ההליכה חולפים על פני עצי בוסתן רבים: שקד, זית, תאנה, צבר... השביל עולה לעבר חמישה עצי אורן גדולים ומבודדים. בגיא נמצאת באר חצובה בסלע (6), עמוקה מאוד. מכאן ממשיכים ללכת במורד הגיא, במקביל לשיחי הצבר ולצד בארות מים נוספות. עם ההגעה לצומת שבילים, ליד עץ גדול (7) (אלה ארצישראלית), הנמצא מצפון לצומת, ממשיכים ימינה (ניתן לעלות שמאלה לגבעה בין הטרסות לעבר מערה ובה שרידי בית בד. מעט לפני ראש הגבעה החשופה ומשמאל לשביל, נמצא פתח המערה) בשביל העולה מהאלה הגדולה צפונה ומגיעים לבאר עמוקה נוספת, שלידה צומת שבילים. נעלה למרגלות שני עצי שקד גדולים (מזרחה), בין עצי בוסתן, ונגיע לצומת שליד חניון בורות המים, הנקודה בה התחלנו את טיולנו.

מפת הסיור

תאור האזור

פארק בריטניה משתרע בלב שפלת יהודה על פני 40,000 דונם של גבעות עטורות ביערות נטועים ובחורש טבעי. בפארק אתרי נוף, צמחייה מגוונת ואתרים ארכיאולוגיים רבים. פיתוח הפארק מהווה חלק ממאבק אקולוגי לשמירת השטחים הפתוחים של אזור מרכז הארץ, שעומד בלחצי פיתוח ובינוי מואצים. בתרומתה של קהילת יהדות בריטניה הקימה קק"ל בפארק חניוני נופש פעיל, שבילי הליכה, דרכי נוף, מסלולי טיול ומצפורי נוף, ואף הכשירה גישה נוחה לביקור באתרים ארכיאולוגיים בפארק ושילבה אותם במתקנים ובמסלולים האחרים.

שפלת יהודה מהווה מדרגת ביניים שחוצצת בין מישור החוף ממערב והרי יהודה ממזרח. גבעות השפלה משתפלות ברום של כ-450 מטר ועד ל-150 מטר מעל פני הים. מבחינה גיאולוגית השפלה היא אגן קערי, כלומר אזור שבו שכבות הסלע התקמטו והן פונות כלפי מטה. הקער התמלא, החל מלפני כ-60 מיליון שנה (גיל סנון), בסלעים רכים ולבנים מסוג קירטון וחוואר. סלעים אלה מכוסים במקומות רבים בציפוי של קרום גירי קשה, הידוע בשם "נארי". עוביה של שכבת הנארי אינו עולה בדרך כלל על שני מטרים. מסלע זה נוצל על ידי תושבי האזור בתקופות השונות, לחפירת חללים תת קרקעיים כבורות אגירה ומערות מסוגים שונים. בשפלה יש שתי יחידות נוף בולטות: השפלה הנמוכה - החלק המערבי שבו גבעות נמוכות שביניהן ערוצי נחלים רחבים; והשפלה הגבוהה - אזור מבותר שבו הגבעות מתנשאות לרום של 250-450 מטר מעל פני הים. פארק בריטניה כולל חלקים מן השפלה הגבוהה והנמוכה גם יחד. קו המגע בין שני האזורים הללו הוא תוצאה של שבר גיאולוגי שעובר בתחום הפארק למרגלות הרכס, שמתחיל בעזקה ומסתיים בדרומה של רמת אבישור. לפני כ-25 מיליון שנים (תקופת המיוקן) חלה הצפה של הים, ש"גילחה" את ראשי הגבעות של השפלה הנמוכה ויצרה קו חוף קדום בחזית השפלה הגבוהה.

פארק בריטניה נמצא בתחום אזור אקלימי המוגדר כלח למחצה. האזור חם בהשוואה להרי יהודה. הטמפרטורה בחורף נעימה, ורק לעתים נדירות יורדת מתחת לאפס. בקיץ חם. כמוות המשקעים השנתית הממוצעת בסביבה עומדת על כ-490 מ"מ. בימי קדם היה בשפלה יישוב מפותח מאוד. מקורות המים העיקריים של התושבים היו בארות ובורות מים שנחצבו בסלעי הקירטון הרכים. בורות מים אלה הם מסימני ההיכר הבולטים של השפלה. אזור הפארק מצוי בתוך מסדרון אקולוגי שמשמעותו תואי שטח רציף המהביר בין בתי גידול שונים של צומח וחי

ומאפשר מעבר של בעלי חיים וזרעי צמחים. זהו שטח שבו לא רק שמורות או פארקים, אלא גם שטחים פתוחים לא מוגנים והוא מאפשר למערכות אקולוגיות להתקיים.

המפה ותיאור האזור באדיבות קק"ל.

קישור הסיור לסדנה

סדנת "ממקצב עונות למקצב החיים" עוסקת בקשר שבין עם ישראל לארץ ישראל ברצף הדורות. הסיור מתקיים באזור בו התקיימה חקלאות מסורתית בדגש על חקלאות בעל. לאורך המסלול ניתן לראות מתקנים חקלאיים וללמוד על תפקודם, בדגש על התפתחות התרבות הרוחנית שקשורה בהם.

הרעיון המרכזי

שפלת יהודה, הוא אזור בו מצויים אלפי מערות, בורות ומחילות. במשך אלפי שנים הם שימשו למגורים, מחסנים, שובכי ענק ליונים, מחצבות לבנים, בתי קברות, גתות, בתי בד, בורות מים ועוד. בשביל הבארות ובורת המים נראה ונלמד על כל אלה.

המסלע באזור השפלה הוא סלע קירטון. הקירטון הוא סלע רך ונוח לחציבה. בדרך-כלל מעל לשכבת הקירטון תהיה שכבה קשה יותר הנקראת "נארי".

בארץ ישראל לא קיים מקור מים בלתי נדלה, והחקלאות תלויה במי הגשמים אשר ירדו או לא ירדו בכל שנה ושנה. לעמים אשר ישבו בארץ ישראל היה ברור שאם לא ירדו גשמים לא תהיה להם דרך להשקות את שדותיהם ולא יהיו להם מזון ושתייה החיוניים לקיומם. לכן כל עם שישב באזור התפלל לאלוהיו שיוריד גשמים בעיתם. מכיוון שאין בארץ ישראל מקור מים שיענה על צורכי כל האוכלוסייה, נאלצו היושבים בארץ להתקין מתקנים ולאגור מים בתוכם (בור ובאר).

התרבות היהודית איחדה את העם בעבר ויכולה לאחד את העם גם בהווה. על רקע מקצב החיים של אבותינו בארץ התפתחו מרכיבי התרבות היהודית.

מטרות הסיור

התלמיד:

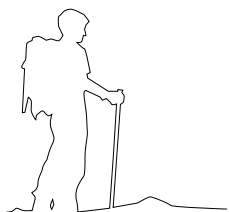
1. ידווח על חוויה משמעותית שחווה בסיור בהיבט האישי ו/או החברתי
2. יקשר בין המאפיינים הפיזיים של שפלת יהודה לאורח חייהם של אבותינו החקלאיים בשפלת יהודה.
3. יתרשם מאופי השטחים בשפלת יהודה ויעמוד על אורח החיים אותו סיגל החקלאי באזור.
4. יראה בדרך חדשה את נושא ההתמודדות עם קשיים (שיעור לחיים).

תיאור תחנות הפעילות

1. נקודת ההתחלה: תחילת המסלול, ליד בור מים (נצ"מ 12266391). על דרך סוג א' מסומנת בסימון שבילים כתום - כחול - לבן (שביל ישראל).
- משימת חסינות - התקדמות בשורה מחוברת על הטוסיק - משחק תחרותי בין חוליות המשימה ליצירת אווירה. החוליה המנצחת לא סוחבת תיק עזרה ראשונה.
- תדריך בטיחות וביקורת ציוד.
- פתיחה - רקע כללי, בור מים ושימושיו.
- חלוקת ערכות הפעילות לחוליות.
- חלוקת משימת בור מים וסיכום עם התנ"ך: בראשית ל"ז, כ"ג בהקשר של יוסף.
- חלוקת חידת הזית, משימת זיהוי צומח ותמונות לזיהוי במסלול.
2. גת קדומה: התלמידים יזהו את הגת על פי ערכת התמונות שניתנה בתחילת המסלול.
- הדרכה: מהי גת, תהליך הפקת התירוש, הבדלים בין ההפקה הקדומה להפקה המודרנית.

3. תל שקלון: תצפית מזרחה לעבר עמק האלה והרי יהודה
חלוקת משימה "תל ארכאולוגי"
הדרכה: ח'רבת שקלון, תל ארכאולוגי
4. חניון האלון: חלוקת משימה "שימושי הזית"
הדרכה: אלון התבור הגדול והמרשים
שימושי הזית, בית בד, מסיק והסמליות בהקשר של שלום וסמל המדינה
5. באר מים: חלוקת משימת באר מים, תנ"ך: בראשית כ"ט, ב'ה', ט"י"א,
מפגשים ליד באר בהקשר של יעקב.
הדרכה: הבדלים בין בור לבאר, מפגשים ליד באר.
6. סיום מסלול: הגעה לחניון, סיכום משימה דרך צומח וקישור לשבעת המינים
(דברים ח', ח').
סיכום סיור.

ייחודו של יום שדה משימתי בשל"ח וידיעת הארץ

מרכזיות הסיור בעבודת השל"ח-היש"מ

הסיור היומי הוא מסגרת הפעילות המשמעותית ביותר בעבודת המורה, הן מבחינת הזמן המוקצה לסיור והן מבחינת המסגרת והפוטנציאל החינוכי הטמון בה. הפעילות מחוץ לכיתה מזמנת כר נרחב ללמידה חווייתית ולפעילות חברתית ערכית, כמו גם מפגש בלתי אמצעי עם התופעות במקום התרחשותן. שלושת היסודות עליהם מושתתת התוכנית הם יסוד החוויה, היסוד ההכרתי ויסוד האווירה. "ללא הפעולה בשדה לא ניתן לממש את התוכנית" (מתוך "דרך ארץ בדרכי הארץ", תשס"ז, עמ' 31). בהתאמה לארבעת מאפייניו (ראו להלן), הסיור בשל"ח הוא יש"מ-יום שדה משימתי.

צוות השל"ח וידיעת הארץ

צוות השל"ח, מורים ומש"צים כאחד, באמצעות התוכנית "דרך ארץ בדרכי הארץ" יזמנו מכלול פעילויות להכרת הארץ ואהבת המולדת בבית הספר, בכיתה ובשדה בכל מערכת החינוך החל מכיתה א' ועד י"ב, ויובילו שינוי בהתנהגות התלמידים, להעצמה ולמימוש עצמי, ולקידום תרבות של מעורבות, שותפות ומחויבות לחברה, לארץ ולמדינה. (מתוך חזון התחום)

צוות השל"ח, אשר מוביל את פעילות השל"ח בבית הספר ותפקידו לחולל תהליכים שיובילו למעורבות, שותפות ותחושת בעלות ואחריות של התלמידים על הסיור, כולל כאמור את צוות המורים ואת מובילי השל"ח הצעירים-המש"צים. אלה יהיו שותפים בתכנון היש"מ, בארגונו ובהפעלתו. המורים המחנכים יהיו שותפים לסיכום היש"מ.

הרחבת מסגרת הפעילות

את מסגרת היש"מ המוגבלת לשש שעות ניתן "למתוח" בשתי דרכים: ניצול מירבי של זמן הסיור וצירוף תהליך ההכנה והסיכום לפעילות.

ניצול הזמן ביש"מ: ראוי לצמצם עד כמה שניתן את זמן הנסיעה ולהותיר כ-5 שעות לפעילות בשדה. לקשיים כמו יציאה וחזרה לכרך גדול או הצורך לנסוע מרחק גדול יותר, ניתן להציע פתרונות יצירתיים. למשל: יציאה לסיור אחרי שעות העומס או לפנייה, יציאה ליום סיור ארוך או יציאה בתום יום לימודים לשני ימי סיור עוקבים עם לינת שדה.

הכנה וסיכום: צירוף תהליך ההכנה והסיכום ליש"מ עשוי להרחיב את התפוקות החינוכיות ערכיות מהתהליך. ההכנה לסיור תכלול היכרות עם חומר הלימוד הרלוונטי והכנה של התלמידים ללקיחת חלק משמעותי בהכנות, בחלק מהתכנון, בביצוע ובסיכום היש"מ. ראוי ליישם ביש"מ את העיקרון המוכר ממסגרות פעולה אחרות בשל"ח: "לכל תלמיד תפקיד". כך ניתן להוביל את התלמידים לרמות חדשות של מעורבות, נקיטת עמדה וכמובן חוויה.

שיטת הפעולה ביש"מ של"ח -

"שמח"ת היש"מ"

ייחודו של יום השדה המשימתי - יש"מ של"ח, בשיטת פעולה המבוססת על שמח"ת - ראשי תיבות של ארבעה מאפיינים אשר את כולם יחולל צוות השל"ח. המאפיינים ידגישו את ייחודו של היש"מ ויאפשרו לצופה מהצד או למשתתף להבדיל בין היש"מ לכל סיור אחר.

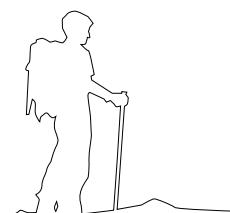
שמח"ת היש"מ:

שיעור לחיים: "מעגל של"ח" - ביצוע העברה של חלק מתכני היש"מ לחיי התלמידים.

מש"צים: מש"צים (מדריכי של"ח צעירים) ותלמידים מובילים בהכנה לסיור וביש"מ עצמו.

חוליות משימה: הפעילות תתבצע בחוליות בנות כארבעה תלמידים במהלך מרבית היש"מ.

תחרותיות: לאורך כל היש"מ תתקיים תחרות בין החוליות, לשם יצירת אווירה, עניין ומוטיבציה.

יש"מ השל"ח הלכה למעשה - הכנה וביצוע

תהליך ההכנה

היש"מ כחוויה: המורה מדריך או מנחה?

עיקרון מנחה יסודי בהעצמת התלמידים מצוי בהעברת הבמה לתלמידים בעוד המדריך משמש כמנחה הפעילות, שבדרך זו הופכת בהובלת המש"צים והתלמידים לזירה חינוכית שתזמן התפתחות מנהיגות צעירה ובמה לביטוי עצמי למימוש יכולות, לפיתוח תובנות בנושאים ערכיים ועוד.

הנטייה הטבעית "להדריך" את היש"מ בדרך המוכרת של "מדריך מוביל בראש" שעוצר בתחנות ומרצה את הידע לתלמידים, מביאה לא פעם להקצנה ולאיבוד היסודות הבסיסיים ביותר, יסוד החוויה ויסוד האווירה. על מנת להעצים את שני היסודות הללו יש לבנות את כל היש"מ כתהליך חווייתי לאור המטרות הקוגניטיביות של היש"מ במסגרת הסדנה. דבר זה מחייב גישה שמצמצמת את מקומו של המדריך על הפודיום של הידע והשליטה.

תכנון היש"מ על ידי צוות השל"ח

הכנת תיק היש"מ יחד עם המש"צים ובעזרתם, תתחיל בבחירת מסלול היש"מ בהתאמה לתוכני הסדנה ולפרופיל היש"מ. בשלב הבא ייבחרו תחנות הפעילות והמסלול יחולק

למקטעי הזמן השונים, תיבחר הפעילות בכל תחנה, ויוגדר אופי הפעילות שתתרחש בין התחנות (כל אלה יפורטו בהמשך). המש"צים יוכלו לתרום את נקודת המבט של התלמידים בפעילויות השונות שיוצעו. לאחר הכנת תיק היש"מ תחל פעילות הכנת התלמידים.

הכנת התלמידים

עיקרון מנחה חשוב מצוי ביצירת תנאים להשתתפות מירבית של התלמידים בעשייה לקראת היש"מ, ביש"מ עצמו ובתהליך הסיכום. השתתפות מירבית, תביא ליצירת מעורבות, שותפות ותחושת אחריות, בעלות ומחויבות, בבחינת "לכל תלמיד תפקיד". על מנת לייעל את העשייה ולאפשר תחרות יש לחלק את התלמידים לחוליות בנות כארבעה תלמידים.

מעורבות התלמידים תסייע למורה להימנע מהתמודדות עם קשיים צפויים: כך למשל אם עומדים לצאת לסיור ביום חם במיוחד או אם צפוי קושי אחר ביום היש"מ, יש להציג לתלמידים ולבקש מהם רעיונות כיצד להתגבר על הקושי ולשמור את ההנאה. בדרך זו ננטרל את הגורם המפריע ונהפוך אותו מקושי לאתגר. במקרה של יום חם, הציעו התלמידים רעיונות כמו אקדחי מים, בקבוקים קפואים, ג'ריקן נוסף ל"מלחמת מים" ברגעי משבר חום ועוד.

תפקידים ביש"מ: להלן כמה רעיונות: "שיר היש"מ" לחבר שיר (על פי נושא ואזור היש"מ) וללמד את הכיתה, הכנת מושמושים וציפורים, משחקי דרך לנסיעה, משחקים להפגה ולהליכה, ארגון ארוחה כיתתית, ערכת קפה (המורה יביא גזייה), ניווט האוטובוס לתחילת ההליכה, ניווט בשטח, כתיבת תוכן הדרכה כהצגה, הכנת תלבושות להצגת תוכן, משימות הדרכה, תיעוד היש"מ בצילום ובמלל והכנת המשימות לשיעור הסיכום.

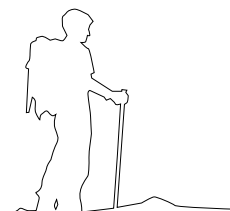
משימות ארגון שונות, כגון: ראש חוליה, איסוף אישורי הורים, רשימות שמות, מים, בדיקת ציוד, בדיקת אוטובוס ועוד.

פירוט מאפייני השיטה - "שמח"ת היש"מ"

היש"מ יכול ללמוד תמיד את ארבעת המאפיינים שהוזכרו למעלה, כך שמשתתף או צופה מהצד יוכלו לזהות ולהבדיל את היש"מ מכל סיור אחר.

שיעור לחיים - מעגל של"ח

בכל סיור נקיים לפחות מעגל קשב אחד ובו תתקיים שיחה שמהותה העברה של אחד הנושאים שעלו ביש"מ למציאות היומיומית של התלמידים. הדבר יכול להתרחש בדיון ערכי בסיכום משימת אתגר או בעת טיפול באחד מתוכני ההדרכה. כך למשל אם עוסקים בהסתגלות הצומח לחיים בחוף, מגלים כי צמחים חיים בחיגור על פי יכולותיהם להתמודד עם הקשיים השונים שמעמידה סביבה זו: האחד יודע להתמודד עם רסס המלח, האחר מתמודד עם נדידת החול, צמח אחר מתמודד עם מיעוט המים והאחר מתמודד עם מליחות המים. את התכונות השונות של הצמחים אפשר להשליך לקבוצת התלמידים ולעסוק בייחודו של כל אחד מהם, בצורך של החברה האנושית בשונות, בתרומת השונות להישרדות המין האנושי וביכולת של כל פרט לתרום את תרומתו הסגולית לקבוצה ולחברה.

מש"צים

כיתה ביש"מ תתחלק תמיד לשתי קבוצות הדרכה, וכל אחת מהן תהיה באחריות מורה לשל"ח וידיה"א. את הפעילות יובילו תלמידים שיכולים להיות מש"בים, מש"צים משכבת גיל בוגרת, או מש"צים עמיתים בני אותה כיתה או שכבה, או תלמידים מתעניינים שצוות השל"ח גייס באותה כיתה למשימה. אם לא ניתן להוציא מש"צים ליש"מ, ימנה המורה שני תלמידים מהכיתה לשמש בתפקיד המש"צים, או שיבקש מתלמידי הכיתה לבחור את שני המובילים מקרבם.

חוליות משימה

חלוקת הכיתה לחוליות משימה: ארבעה תלמידים בחוליה - זהו המספר האידיאלי. קשה לתלמיד להיעלם במסגרת כה קטנה, והישיבה בכיתה מתאימה מאוד לחלוקה כזו. כל חוליה תבחר או שהמורה ימנה את התלמיד שמוביל ומייצג אותה. במסגרת החוליה ימצא כל תלמיד את תפקידו ואת תרומתו הייחודית. החלוקה לחוליות מאפשרת שליטה קלה יותר על הקבוצה, סביבה אינטימית יותר לתלמיד ומחויבות לקבוצת השתייכות. לקראת החלוקה לחוליות, כדאי להיוועץ במחנכת הכיתה. המורה לשל"ח יחלק את הכיתה מראש בצורה מושכלת, כך שהחוליה תהיה הטרוגנית והחוליות יהיו שוות כוחות (בנים ובנות, תלמיד מוביל, תלמיד חלש וכו').

תחרויות

היש"מ כולו יתנהל כתחרות בין החוליות. התחרות תעודד את ההשתתפות, ואם נשמור על אווירה נכונה באמצעות הפעילויות השונות, הדבר יעודד למידה והתגייסות למשימות שונות. "פרס או קנס": אפשר להכריז על פרס לחוליה שתשיג את מירב הנקודות או להודיע שהקבוצה האחרונה תביא עוגה לכולם בשיעור הקרוב.

התחרות עשויה לסייע להתגבר על קשיים: למשל, כדאי לתת לשתי הקבוצות סמוך לפתיחת היש"מ, משחק משימה "מלכלך" (שמחייב זחילה למשל), וכך גם נתחיל באווירה של שמחה וגם נימנע בהמשך היום מהתמודדות עם תלמידים שמסרבים לשבת על הארץ.

שימוש מושכל במתודות ביש"מ

חלק ממתודות הפעולה ישמשו כלי להשגת המטרות אותן הציב השל"ח בחזית העשייה החינוכית ערכית. מתודות אלה ישמשו כעקרונות מנחים בפעילות ביש"מ.

משחקים

שילוב והפעלת משחקי פנאי ונופש הם כאמור חלק מתפקידי התלמידים. משחק או משימה הם כלי מצוין לפתיחת היש"מ. משחקים יכולים לשמש כלי להפגה והנאה בלבד, או לשרת את צורכי היש"מ, כמו למשל משחק בפתיחת היום שנועד להקטין התנגדויות לישיבה על הארץ, משחק שנועד לשמור על האוריינטציה המרחבית, או משחקים שתפקידם להמחיש סיטואציה חברתית, תופעה גיאוגרפית או ביולוגית, כמו למשל היווצרות ביצות וייבושן או שרשרת המזון בטבע.

שמירה על הבנת המרחב - שימוש במפה או בתרשים

פיתוח האינטליגנציה המרחבית הוא אבן יסוד ביציאה אל המרחב והוא גם מנדט בלעדי של של"ח בבית הספר. לכן יש לצייד כל חוליה במפה או בתרשים של המסלול ולתת לה להוביל קטע מהמסלול. על מנת להטמיע את הכוונים ממולץ לזהות תחילה את המזרח (על פי השמש בבוקר) ולהשתמש במשחק "פיקולו צפון" לאורך כל היש"מ. המשחק דומה ל"עודד אמר": כשהמדריך אומר "פיקולו צפון" כולם קופצים ומתייצבים כשפניהם צפונה, ואם אמר כיוון ללא המילה פיקולו, מי שקפץ נפסל ויוצא מהמשחק.

יצירת זיקה בין התלמיד לתצפית

התצפית מיועדת על פי פרופיל הסיור לאפשר הבנה כללית של מרחב המסלול ונושאי היש"מ. מוצע כי המדריך יבקש מהתלמידים להתבונן בנוף ולבחור נקודה אחת שמושכת את עינם, ואז יערוך סבב ובו יציג כל תלמיד את הנקודה שבחר וגם יכוון את תלמידי הקבוצה לזהות את הנקודה. המדריך רשאי להוסיף מילה או שתיים. למשל, אם נבחר יישוב - את שם היישוב ואופיו. בתום הסבב המדריך יתמקד בנקודות הרלוונטיות לנושא היש"מ ויבנה את תמונת השטח בעזרת הנקודות שהעלו התלמידים. נקודות חשובות שלא עלו, יוכל המדריך להציג כנקודות אותן בחר הוא. בהמשך היש"מ, בכל פעם שנזכיר נקודה שתלמיד הציג, נציין שזו הנקודה שבחר "יוסי". בדרך זו נוצרת בעלות של התלמידים על התצפית. בנוסף, התלמידים מתאמנים בהכוונה לנקודה בנוף, מפתחים קשר אישי

אל הנקודה שהופכת להיות חלק מהחווייה האישית של התלמיד. בדרך זו, תמונת הנוף נעשית חוויה קבוצתית שתלמידי הכיתה בונים יחדיו.

משימות אתגר

בכל סיור מומלץ לשלב משימות אתגר אחת שעמה יתמודדו התלמידים. עם השלמת המשימה, יאסוף המדריך את תלמידיו למעגל של"ח: בו ינחה את עיבוד החוויה על פי הכללים של שיעור לחיים, במטרה להגיע בסוף תהליך העיבוד, להעברת תובנה מהמשחק למציאות חיי התלמידים, בבחינת של"ח - שיעור לחיים.

עיבוד והעברה כמתואר למעלה ניתן להחיל על כל משימה שנדרשו התלמידים לבצע, ואפילו משימות שהן חלק משגרת הפעילות, כמו תצפית, הליכה מאומצת, מעבר מכשול, ביקור במערה ועוד.

חקר וגילוי

אחד הנושאים אותם עלינו לפתח אצל תלמידינו הוא יכולת ההתבוננות והיכולת להבחין בתופעות שונות במרחב. כשהבחינו בתופעה שמושכת את עינם, חשוב לברר מדוע זה קרה ומה היו רוצים לדעת אודות התופעה. תפקיד המדריך אינו לתת את התשובה אלא לפתח אצל תלמידיו את היכולת לשאול שאלות לגבי התופעה ולבדוק היכן ניתן למצוא את התשובות, אם על ידי העמקת ההתבוננות או על ידי חיפוש במקורות שונים.

שאלת/משימת דרך

את זמן המעבר מתחנה אחת לשנייה ביש"מ כדאי לנצל לחיזוק לכידות חוליות הפעולה באמצעות משימות או לחידוד יכולת ההתבוננות וניתוח התופעות במרחב היש"מ באמצעות שאלה שיש לענות עליה עד ההגעה לתחנה הבאה. על מנת להגביר את המוטיבציה לחיפוש תשובות, מומלץ לתת ניקוד לעונים נכונה, אבל חשוב לקבל גם תשובות שאינן נכונות אך יש הגיון בהגעה לרעיון התשובה. מובן שעל תשובה מעין זו, נעניק פחות ניקוד.

מעבר לכך מומלץ להכין סדרה של כלים לעידוד ההתבוננות: מגדיר צמחים למסלול, תמונות של אתרים במסלול וכל אלה ייכללו בתחרות: זיהוי אתר או צמח מסדרת התמונות בשטח מקנה ניקוד, זיהוי המיקום במפה מקנה ניקוד וכו'.

דיון בדילמה ערכית

תוכני היש"מ צריכים להוביל לדיון ערכי. רצוי לערוך את הדיון בשדה, סמוך לחוויה הערכית, סמוך להתרשמות מן התופעות בשטח, ובעיקר אחרי הסיכום שנועד להבהיר ולהעצים אצל התלמיד את חוויית השדה, ובכך נקנה לדיון ערך מוסף אדיר. עריכת הדיון בכיתה, הרחק מהמקום והזמן, עלולה להקהות את הרגשות שאנו רוצים שיעלו בדיון. לכן ממולץ שהדיון הערכי ייערך בשדה, רצוי בסמוך למקום בו ניתן לראות את נושא הדילמה (למשל, מקום בו מתוכננת בנייה בשטח פתוח ייחודי). לאחר הצגת הדילמה ולאחר החלוקה לקבוצות של התומכים בדעות השונות, יוטל על כל קבוצה להכין נאום, ובו עליה לשכנע את האחרים בדעה בה הם אוחזים.

דף או פתק?

לפני הכל כדאי לזכור שהתלמידים לא מתלהבים לקבל דפי עבודה בשדה. עם זאת, אם גוזרים את דף העבודה לכמה פיסות נייר שבכל אחת משימה, הדבר מתקבל טוב יותר.

סיכום היש"מ

יש חשיבות עצומה לסיכום היש"מ ובעיקר להדגשת החוויה החיובית שחוזה התלמיד. לכן בסיכום היש"מ כדאי לשבת עם התלמידים במעגל, לשחזר בקצרה את כל שלבי היש"מ (מההתארגנות בבוקר ועד מעגל הסיכום, כולל אירועים חברתיים, לימודיים וחווייתיים) ולבקש מהתלמידים לבחור רגע או מקום או סיטואציה אחת שהיו הכי משמעותיים עבורם ואותם יזכרו מהיש"מ. לפני שהתלמידים יתחילו לשתף את הקבוצה בחוויה יש להגדיר מספר כללים חשובים: סדר הדיבור, מדבר רק התלמיד שקיבל את רשות הדיבור, וחשוב שאיש לא יקטע דברי חברו. חשוב לציין כי אפשר שיותר מתלמיד אחד יבחר באותה סיטואציה או מקום. בסוף הסבב נוכל לסכם בכמה מילים ולעבור לדיון בדילמה הערכית במליאת הכיתה או לסיים את היש"מ.

סיכום

הסיוך בתחום של"ח וידיעת הארץ הוא יש"מ: יום שדה משימתי. היש"מ ניכר ושונה מסיוורים אחרים בארבעה מאפייני שמח"ת היש"מ: א; שיעור לחיים-מעגל השל"ח - העברה של תובנות מחוויית היש"מ למציאות חיי היומיום של התלמידים. ב; מעורבות והובלה של מש"צים ותלמידים. ג; עבודה בחוליות משימה ד; קיום תחרות לאורך כל היום.

היש"מ יכלול שימוש מושכל במתודות מגוונות שיאפשרו למירב התלמידים למצוא את מקומם ולהפיק הנאה ולמידה מירביים מהיש"מ. המדריך ינצל באופן מיטבי את זמן היש"מ וירחיב אותו אל תהליך ההכנה שיכלול שיעורי הכנה, זמן התלמיד בבית (בהכנת משימות שונות לסיור), וכמובן שיעור הסיכום ופעולות סיכום שונות, כגון לוח קיר או פעילות שכבתית לרגל סיום סיור.

מהגדנ"ע לשל"ח - בדרכו של מתי בייסקי

"זאת הייתה דרכו"

המשפחה

מתי בחור חסון ויפה עיניים, ניצול שואה, עלה ארצה בשנת 1945. את תחילת דרכו בארץ עשה במשפחה אומנת בבאר טוביה, השתלב ונקלט בצורה יפה כבן הארץ.

לימים, לאחר שירותו הצבאי, השתלב כמדריך ומפקח על פעולות הגדנ"ע במשרד החינוך. מטרת פעילות הגדנ"ע בשנות החמישים והשישים הייתה "חינוך טרום צבאי" של תלמידי התיכון במדינת ישראל. בתפקידו זה הגשים מתי את שאיפתו להשתתף בהכשרת בני הנוער בארץ לעמוד באתגרים החברתיים והלאומיים של מדינת ישראל עם סיומה של מלחמת השחרור. ההכשרה הטרום צבאית אשר העבירו מדריכי הגדנ"ע בבתי הספר הייתה למעשה תשובתו של מתי על חוויות ילדותו בשואה, עת נדרש להיאבק מדי יום אחר יום ולהמשיך לחיות.

לא מקרה הוא שאחד המקצועות שמתי הוביל בתוכנית הגדנ"ע היה "הגנה עצמית" (ג'ודו) אותו הוא העביר באופן אישי בקורסי ההכשרה למדריכים החדשים שהצטרפו למערכת החינוך.

מתי שאף ודרש מעצמו ומעמיתיו לעבודה: דוגמה אישית, סדר, משמעת ומקצועיות.

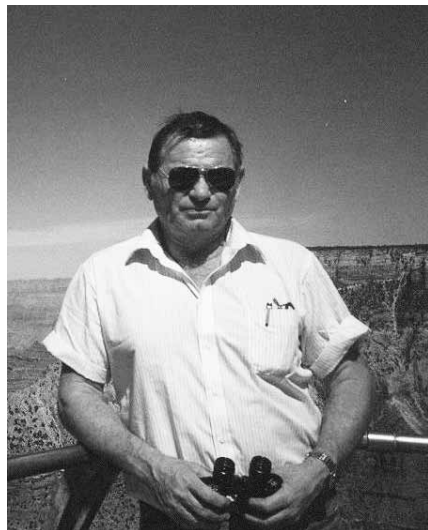
דרישות התפקיד ממדריכי הגדנ"ע אשר לימדו בבתי הספר היו גם הן ברוח זו. המדריכים תבעו מהתלמידים אחריות הדדית, עמידה בדרישות של מאמץ פיזי ונפשי שבא לידי ביטוי במעבר מסלול ספורט שימושי, בפעולות שדאות (יום ולילה), בהשתתפות במסעות של שלושה וארבעה ימים בתנאי שדה מלאים הכוללים הליכה יומית של 15-20 ק"מ ליום, ובסופו של יום הקמת מחנה אוהלים, בישול בתנאי שדה, פעולות ערב מסביב למדורה והשכמה מוקדמת ליום נוסף של מסע.

זאת הייתה דרכו במהלך כל שנות עבודתו בתפקידים השונים שהוא מילא במסגרת גדנ"ע ובהמשך במסגרת של"ח הן ברמת מחוז והן ברמת המטה. דרך זאת הוא הוביל והנחיל למאות רבות של מדריכים אשר הדריכו עשרות אלפי בני נוער במערכת החינוך ברבות השנים.

הוא הוביל זוכה להשתתף בעצרות מרכזיות בכנסים ואירועים, אשר השתתפו בהם אלפי בני נוער במסגרת פעולות השל"ח סביב נושאים אשר שיקפו את מדינת ישראל בתחום החברה, החקלאות, הכרת הסביבה והשירות הלאומי.

תרומה מיוחדת הייתה לו בשיתוף פעולה עם צה"ל, בכך שמדי שנה אלפי תלמידי כיתות י"ב עברו מסלול הכשרה טרום צבאית במחנות צה"ל במשך שבוע ימים. מתי ראה בכך את תשובתו לפרק הקשה שאותו חווה בילדותו כילד חסר מגן בתקופת השואה.

מתי פרש לגמלאות בעקבות אירוע מוחי אשר לקה בו, אבל לא לפני שהתגשם חזונו והוא זכה לראות דור של בני נוער במדינת ישראל אשר התחנכו וגדלו על ערכי אהבת העם והארץ.

בקיץ 2008 נפטר מתי בייסקי, אבא, בגיל 77. במהלך שבעת ימי האבל ישבנו ארבעת בניו, ביחד עם אמנו מיכל ושמענו סיפורים רבים מאינספור חבריו לדרך. הסיפורים אפשרו לנו לשמוע, לעתים לראשונה, את מהלך קורות חייו של אבא, החל מעלייתו לארץ לאחר ששרד את השואה כילד, דרך מלחמת השחרור, שירות הקבע, הגדנ"ע, ובהמשך המעבר למחלקת של"ח במשרד החינוך.

הסיפורים העידו על רצינות תהומית של אבא, אחריות, חזון ואמונה בדרכו, המשולבים בהומור רב שגרר צחוק מתגלגל. זה כנראה מהווה את תמצית הסיפור: שילוב של רצינות בגישתו לכל דבר, קטן כגדול, יחד עם ההבנה שמכל דבר צריך ליהנות ולמצוא את הטוב.

אבא אהב את עבודתו במשרד החינוך, אהב אהבת נפש את חבריו לדרך וראה זכות גדולה בכך שנפלה בחלקו החובה להנחיל לתלמידי ישראל את אהבת הארץ ושביליה.

לדעתו, הבסיס להכרת הארץ הוא קודם כל להיות בשטח, לטייל ולסייר בפעילות זו ללמוד דברים דרך החוויה. ציערה אותו מאוד המגמה שהחלה בבתי ספר להפוך את הטיולים השנתיים לטיולי פינוק, אטרקציות ולינה בבתי מלון, והוא נלחם בתופעה ככל יכולתו וראה בטיולים הנודדים את גולת הכותרת של יישום תורתו.

את חזונו הוא יישם הלכה למעשה עלינו, וחזון זה התגשם בצורות שונות ומשונות, כגון: טיול במשך חודשיים בכל רחבי אירופה עם שש נפשות, מתוכן ארבעה בנים בגיל ההתבגרות סגורים בסובארו סטיישן צהובה עם מזרונים שדה צבאיים ואוהל על הגגון, או לינות שדה ברחבי סיני, שלעתים הסתיימו באוהל שהוקם על קו החוף, ועם הגאות, לפנות בוקר, נגלה האוהל עשרות מטרים בתוך הים.

וזה רק על קצה המזלג...

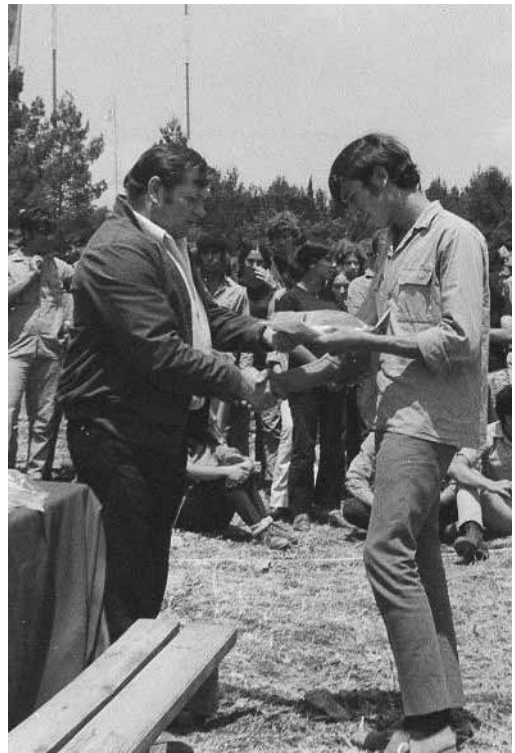
אבא היה דמות דומיננטית בחיי המשפחה וחסרונו מורגש יותר ויותר. כחלק ממורשתו, המשפחה מתאספת מכל קצות הארץ ביום האזכרה ומשלבת טיול באתרי נוף ומורשת.

אנו במשפחה מבקשים להודות לחבריו באגף של"ח, שבחרו להנציח את אבא בחוברת זו. כולנו תקווה שחזונו ימשיך להתגשם דרך מעשיהם של המדריכים והמורים.

נראה לנו שבהסתכלות על מציאות ימינו והחיבור של הדורות הצעירים למורשת ארצנו ומרחביה, חזונו של אבא הוא הכרחי ונדרש יותר מתמיד.

זוכרים ואוהבים

משפחת בייסקי

"בזכות חוש ההשרדות ומגן דוד" - קורותיו של מתי בייסקי

יובל בייסקי

מתי נולד ב 26.10.1930 בעיירה רודה-פביניצה ליד לודג' למשפחה בת 6 נפשות: ישראל וטובה ההורים, זאב ומתי הבנים, לולה ושרה הבנות הקטנות.

המלחמה החלה כשהיה בן 9 ולאחר הפלישה של גרמניה לפולין משפחתו עברה לגטו לודג' שם האב והבנים עבדו במפעל נעליים.

במהלך סלקציה שערכו הנאצים בגטו לודג', נלקחו אחיותיו הצעירות לולה ושרה כשהאם טובה בוחרת להצטרף אליהן. הן נרצחו כנראה במחנה ההשמדה חלמנו.

האב והבנים עברו מספר סלקציות כאשר למתי הצעיר הוכן מקום מחבוא על מנת לסייע לו לעבור את הסלקציות. אביו נלקח מן הבית באישון לילה ומתי ואחיו בסיוע שוטר מקומי הצליחו לחבור אליו והם הועברו למחנה בירקנאו.

במהלך השהות בבירקנאו דחף האב ישראל את מתי מתוך תחושת בטן, לקבוצת נערים צעירים ובריאים שרוכזה ע"י קצין נאצי ובכך מתי נפרד מאביו ואחיו, הועבר למחנה אושוויץ. משם יצא כל בוקר לעבודה בחווה חקלאית הסמוכה למחנה. הוא ניצל את החופש היחסי שבעבודה מחוץ למחנה על מנת לסחור בתפוחי אדמה ונסורת לצורך רכש סיגריות, אותם קל להבריח למחנה. עם סיגריות אלו הוא קנה במחנה בתבונה רבה מעיל חם, נעליים חורפיות ואוכל.

ביגוד זה וחוש ההישרדות שלו הצילו את חייו כשיצא בגיל 14 למצעד המוות לכיוון גרמניה ואוסטריה, כאשר הוא עובר את המחנות אושוויץ, גרוס-רדון, זקסנהואזן, מטהואזן וגונסקירכן.

עם התקרבות הכוחות האמריקאים נטשו השומרים הגרמנים את גונסקירכן ומתי ניצל זאת להימלט מהמחנה, במנוסתו הוא פגש סמל אמריקאי יהודי דובר אידיש אשר סייע לו ובהמשך הוא חבר לקבוצת ילדים יהודים שהגיינט ייעד להעבירם לארה"ב. במהלך ההמתנה לקראת העברתו הוא פגש לוחם של הבריגדות היהודיות-לוחם יהודי עם נשק ומגן דוד על חולצתו שהותיר בו רושם עז והוא החליט שייעודו היחידי הוא בארץ ישראל.

הוא עבר למחנה בדרום איטליה בו הבריגדות הכינו נערים יהודיים לעליה לארץ, שם חבר אליו אחיו זאב שהצליח לאתר אותו אחרי חודשים רבים של חיפוש, והוא שסיפר לו כי אביו ישראל נפטר ממחלה בסמוך לסיום המלחמה.

צמד האחים עלה יחדיו לארץ ישראל והועברו למשפחה אומנת-משפחת גלעדי במושב באר טוביה.

מתי הצטרף לפלמ"ח ולחם בחזית הדרומית בסמוך לרצועת עזה כשעיסוקו היה חבלה והנחת מוקשים בדרכי הצבא המצרי. לאחר סיום המלחמה הוא הצטרף לגדנ"ע, עבר קורס קצינים כשתפקידו היה הובלת טיולים מים-לים ומסעות גמלים משיבטה לאילת. מתי ביחד עם הגדנ"ע עברו מצה"ל למשרד החינוך, מתי התחתן עם מיכל והשתלב בתפקידי פיקוח באזור חיפה ואח"כ בירושלים. הוא עלה בסולם האחריות ובהמשך ניהל את מחלקת של"ח אשר החליפה את הגדנ"ע, תפקיד אותה מילא בהנאה ובשליחות רבה עד לפרישתו ב 1992.

מתי נפטר בשנת 2008 כאשר הוא מותיר אחריו 4 בנים ו-16 נכדים ומורשת חינוכית עמוקה.

”דבקות במטרה ואהבת הארץ”

יוסי לוי

”מתי בייסקי”, שם המלווה אותי מיומי הראשון באגף הנוער במחוז דרום ובהמשך במינהל חברה ונוער בירושלים. עד היום חקוק שמו בזיכרון האישי שלי ובזיכרון העבודה, כאחד מאבני היסוד החשובים והמרכזיים שהקימו, טיפחו והעצימו את כולנו במינהל חברה ונוער.

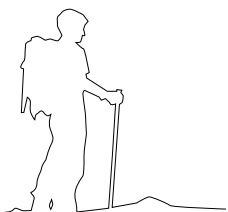
בעיניים של עובד מן השורה במחוז דרום, מתי היה עבורי אישיות ומנהיג בעל עוצמה. יכולתי לראותו ”מעבר לכביש”, מכיוון שעיסוקי היו בתחומים אחרים משל”ח וגדנ”ע, אך עוצמתו נגעה בי, וכל זאת מבלי שהייתי כפוף אליו בקשרי עבודה ישירים. לאחר מכן, בעיניים של עובד במטה מינהל חברה ונוער, גיליתי ”מתי חדש”.

עם כינון משלחות הנוער לפולין, נפלה בחלקי הזכות להשתתף עימו ועם רעייתו מיכל, במסע הראשון לפולין. אני בצד הניהולי והוא כאיש עדות. המבט שהיה לי אליו ”מעבר לכביש” במחוז דרום, הפך למערכת חדשה ומיוחדת של יחסים בינינו. גיליתי בו את הילד בשואה, שלבש על עצמו שריון עבה של הגנה. בשיחות הרבות שקיימנו, ידענו לחדור מבעד לשריון זה ולהכיר את מתי הילד ניצול השואה, שהפך מיד עם הגיעו ארצה ללוחם למען הגנת המדינה ועצמאותה. למדתי ממתי, בפשטות שאפיינה אותו כל כך, כיצד ניתן ומדוע צריך להילחם על מנת להשיג את מבוקשך.

מתי השאיר למינהל חברה ונוער ולאגף של”ח מורשת מקצועית מפוארת.

מתי השאיר למינהל חברה ונוער ערכים של דבקות במטרה ואהבת הארץ.

מתי השאיר לי אישיות זיכרון של אדם נפלא, שהצליח לנצח את כל מה שעמד בדרכו.

"במקום בו נחסמו השבילים, קום ופרוץ לך דרך"

אלי שיש

מתי בייסקי זכה להיות בצוות המנהל את מערך הגדנ"ע במשרד החינוך, ועליו הוטלה המשימה "להמציא" את המבנה של תחום חדש הדורש הגדרה ומציאת כיוון ודרך. היה זה באמצע שנות השבעים, לאחר מלחמת יום הכיפורים, השם החדש שנבחר לתחום אותו הוביל הצוות: של"ח - ראשי תיבות של שדה-לאום-חברה. היציאה ליום השדה הגדנ"עי זכתה אף היא לשם חדש: יש"מ - יום שדה משימתי. הדגש עבר מפעילות הכנה לצבא לפעילות של הכרת הארץ וטיפול אהבת המולדת. ימי השדה היו לסיורים להכרת הארץ, המשולבים בפעילות עצמית ובמשימות שונות. התוכנית החינוכית גובשה תחת השם "דרך ארץ בדרכי הארץ", ושם המקצוע הורחב ל"של"ח וידיעת הארץ". הדגש החדש הוביל לפעילות שדה, בה הודגשה למידת ידיעת הארץ ופחתה הפעילות העצמאית של התלמידים. בשנים האחרונות אנו מחדשים את מורשתו של מתי בייסקי ומעצבים מחדש את ימי הסיור שלנו כיש"מ - יום שדה משימתי. הוצגה משנה סדורה אודות מאפייניו המיוחדים של הסיור היומי בשל"ח וידיעת הארץ והיא זכתה לשם: "שמח"ת היש"מ".

בעקבות ההגדרות המחודשות נרתמו מורי השל"ח במחוזות השונים וכתבו מחדש את סיוריהם במתכונת שמח"ת היש"מ. בחוברת שלפניכם מיוצג מדגם נבחר מסיורים אלה הערוכים במתכונת אחידה.

לחוברת מצורף תקליטור הכולל את הסיורים המופיעים בחוברת, מפות גדולות, תמונות בצבע וכן הנחיות והוראות לפעילות תלמידים וביצוע היש"מ במלואו.

היסודות שכונן מתי בייסקי בימיו הראשונים של של"ח, דבקו בדרך היציאה לשדה והמפגש הבלתי אמצעי עם מראות הארץ, נופיה ואנשיה, הם הבסיס שעליו ניצב איתן של"ח, שהפך מ"תחום" ל"אגף של"ח וידיעת הארץ". האגף מוביל את מכלול הפעילויות (טיולים, סיורים, גיחות ומסעות) לחיזוק תחושת ההשתייכות, הזהות והאהבה לארץ ולמדינת ישראל בקרב תלמידי מערכת החינוך.

אבני מתי דרך בייסקי

"דוגמה אישית ככלל יסוד"

יהודה ברבי

באפריל 1966 הייתי בחופשת שחרור, וראיתי מודעה: **"דרושים מדריכי גדנ"ע"**.

נסעתי לראיון לירושלים אצל מתי בייסקי, ולא ידעתי אז שמתי בייסקי קבע בעצם את המשך דרכי בחיים.

אחרי הרבה שנים, כאשר כבר הייתי מפקח ותיק, סיפר לי מתי באחת הנסיעות שלנו לביקור מסעות באילת, כי מצא חן בעיניו שנער, עולה חדש, שגדל במעברות, שירת בצנחנים והיה לקצין. "אתה יכול לשמש דוגמה לבני הנוער הגדלים בארץ הצעירה" אמר מתי.

דוגמה אישית - כל מה שמתי בייסקי דרש (ודרישותיו היו בלתי מתפשרות) מהמדריכים והמפקחים עשה בעצמו. הוא הקפיד להגיע לכל פגישה, לכל אירוע לפני כולם ועזב אחרי כולם.

מתי בייסקי היה מפקח מרכז מחוז ירושלים ודרום. שובצתי על ידו לתיכון בבאר שבע. היו אז רק שני תיכונים.

מתי היה מבקר אותנו בפעולות הגדנ"ע (ואח"כ בשל"ח) והקפיד מאוד שנחנך את הנוער לחוסן פיזי באמצעות המסעות הארוכים שדרשו לינת שטח ונשיאת המים והמזון לכל ימי המסע. כמו כן בשיעורי הגידוד הקפיד שנבצע את התרגילים במלוא הרצינות, אחרת הוא היה מדגים לנו בעצמו, ואז היינו יוצאים עם כאבי פרקים ונפוחי עיניים.

הושפעתי מאוד מדמותו של מתי כמפקח ישיר ואח"כ כשמינה אותו

למפקח מחוז הדרום, (כאשר הפרידו את מחוז ים והדרום), ואני מוצא את עצמי פעמים רבות מחקה את דמותו, כמו למשל, ללכת תמיד עם המורים לשל"ח בכל המסלולים.

לא אשכח שבגיל מבוגר יחסית הוא הוביל את כולנו במעלה צרויה ולא הסכים שיעזרו לו בטיפול הקשה.

ההשתלמויות היו קודש עבורו. הוא הקפיד הקפדה יתרה שכל המדריכים יתייצבו להשתלמויות. (אני זוכר שהיה שולח מברקים בו ביום לנעדרים ומזמין אותם לשיחת בירור).

דמותו חקוקה בראש כל אלה שהכירו אותו בעבודה ומחוצה לה, אדם מלא חיוניות, שאהב לאכול טוב. דמות חזקה פיזית ומנטאלית. בחור יפה תואר. ביטא את דעתו באומץ גם כאשר היא לא הייתה פופולארית.

בימים אלה במיוחד, דמותו של מתי בייסקי חסרה לנו מאוד.

"מחנך, מורה ומדריך בכל ישותו"

אברהם עודד כהן

מתי ידע לשלב בתבונה רבה הוראה וחינוך. הצטיין באהבת הארץ, ארץ ישראל כולה, על הריה ועמקיה, על מדברותיה וחורשותיה. מנגב עד גליל היא הייתה לו ארץ אהובה.

אהבת הארץ מילאה את לבו, הוא רכש את האהבה הזאת דרך הרגלים, עבר את הארץ לאורכה ולרוחבה.

"קום והתהלך בארץ" הוא הפסוק שאימץ לעצמו כדת, ואת האהבה הזו הוא הנחיל במשך שנים לחניכיו הרבים, למדריכים ולמפקחי השל"ח.

כל התכונות האלה הכשירו אותו לשמש כמנהל של"ח במינהל חברה ונוער, מאז הקמתו ועד צאתו לגמלאות. הוא סלל את דרכו והציב תמרורים לבאים אחריו, מורשתו נהפכה לנחלת כולנו.

אבני מתי דרך בייסקי

"הלימודים וההשכלה, יקדמו את המורה"

דוד גליק

הכרתי את מתי בייסקי בשנת 1966, עם כניסתי לעבודה כמדריך גדנ"ע, באמצעות חוברת ההדרכה "מערכים משולבים". בה מופיע תצלום של מתי בתמונות הדגמה לשיעורי הגידוד-קרב מגע (כן, היה פעם שיעור כזה-במערכת). זו הייתה רק תמונה, אבל כהיגד הפשוט "תמונה אחת שווה אלף מילים", בחור חסון, מוצק ושיער בהיר לראשו.

מובן שלא מעט פרטים היו חסרים בתמונה, דברים שנודעו לי רק בשלבים מאוחרים יותר, כגון: ניצול שואה, המספר הכחול על היד ועוד. לימים עברתי לפיקוח במחוז חיפה-צפון בתפקיד רכז-הדרכה (לא היה אז מושג המפקח), ומתי שימש כמרכז יחידת הגדנ"ע במחוזות ירושלים-דרום.

"אם יש את נפשך לדעת את המעיין, ממנו שאבו... עוז כזה, תעצומות נפש, כוח גבורה... כי רק זיק מוצל הוא, רק ניצוץ פליט קטן..." (ביאליק, "אם יש את נפשך לדעת"). אם תרצה לדעת את ההיסטוריה, היכן התחיל הכל, לך אל מתי. הוא מהראשונים, הראשון.

עם מתי עברתי מהגדנ"ע במשרד החינוך, לשל"ח (שדה, לאום וחברה). מתי ניצח "כרב-זרועות", תרתי משמע, על השילוב של יחידת השל"ח והחינוך החברתי. למרות המאבקים הרבים, ידע מתי כי "יצור" כזה לא יצליח לשרוד. עיקר היכרותי עם מתי הייתה כאשר הוא קרא לי למשרדו

והציע לי לנהל את קורס מדריכי השל"ח (קורס בן חודש וחצי). מתי ידע לא רק להציע, אלא גם לתמוך, לעזור ולראות בכך לא רק "נתיץ", עושה דברו, אלא שווה בין שווים. ההרגשה הייתה שאתה שווה, שיש לך ערך והכל עם חיוך.

למתי היה חשוב שהמדריכים/מורים יתקדמו. "הלימודים וההשכלה יקדמו את המורה", כך תמיד טען. ביוזמתו למדו המורים והגיעו מדרגת מדריך בלתי-מוסמך בגדנ"ע/של"ח, למורה מוסמך, ורכשו תארים אקדמאיים.

מתי "חי" את העבודה והעבודה "אהבה" אותו. חבל על דאבדין ולא משתכחין (ולא נמצאים).

"סלע איתן קשוח ורך"

ציון שבת

מתי בייסקי כפי שאני ראיתי והכרתי סלע איתן קשוח ורך. אוד מוצל מאש שכל הווייתו פיתוח סמל ההתחדשות של העם היהודי ועיצוב דמותו החדשה של הצעיר היהודי והישראלי. דבק בחיים, ודבק בעשייה החינוכית והציונית. העבודה לצידו הייתה חוויה מעצבת של עוצמה, אמונה ודבקות במטרה. הערצתי אותו ואהבתי אותו.

אבני מתי דרך בייסקי

"לחנך את ילדי ישראל לאהבת הארץ והאדם"

עודד (עודי) אבישר

את מתי בייסקי פגשתי לראשונה בשנת 1980, בעת היותי מדריך של"ח צעיר, שהתחיל את עבודתו בבית הספר בויאר בירושלים. מתי כבר אז היה מנהל המחלקה לשל"ח והיה כבר מבחינתנו, המדריכים הצעירים, דמות מיתולוגית.

הייתה זו תקופה לא קלה, בה עבר מטה המחלקה שינויים מהותיים בתוכניותיו במעבר מהגדנ"ע לשל"ח. על מתי הוטל אז התפקיד הלא פשוט לעשות את השינויים ואת המעבר הזה, שחלקו בתחילה לא היה ממש לרוחו.

מפגשי הראשונים עם מתי היו על רקע של עימותים וויכוחים נוקבים שהיו לי עמו על מהות הדרך חדשה. אבל דווקא מתוך ויכוחים אלו בינינו צמחה לה ידידות והתפתחה הערכה הדדית. יתרה מזו, על אף דעותינו השונות, מתי קיבל אותי בחום רב, גם כשעברתי לפיקוח במחוז ירושלים.

לזכותו ייאמר כי מעולם לא נטר לי טינה כלשהי על דעותיי והשקפותיי, שהיו אז שונות מהשקפותיו. עם השנים, ובמיוחד לאחר שעברתי לעבוד במחיצתו הקרובה במטה המחלקה, למדתי לא רק להעריכו על גישתו המקצועית, הישירה והעניינית אלא לאוהבו אהבת נפש כאדם וכבוס נפלא. יחסו אלי מלכתחילה היה תמיד כאל בן שובב (הוא היה רגיל מהבית לבנים שובבים...) וכאל "פר צעיר"

שצריך לפעמים קצת לרסן אותו, אך בוודאי לסלוח לו, כי הרי יום אחד הוא עוד יתבגר...

קשרינו המיוחדים הן בעבודה והן מחוץ לעבודה הלכו והתהדקו עם השנים, במיוחד לפני יציאתנו המשותפת במשלחת מינהל הח"ן הראשונה לפולין. פתאום התגלה לנו מתי אחר לגמרי ממה שהכרנו אותו קודם לכן כבוס (בדרך כלל די קשוח, עקשן, החלטי). גילינו אדם חם, רך, אוהב ותאב חיים, שלא היסס לנגוס בהם ככל יכולתו. הצטערתי מאוד כשפרש לגמלאות מסיבות בריאותיות, וזמן קצר לאחר פרישותו גם אני עזבתי את המחלקה ועברתי לתפקיד אחר במערכת.

מתי הפך בשבילי יותר מכל לסמל של יום הזיכרון לשואה, ולכן השתדלתי מאז פרישותו לגמלאות כמעט בכל יום זיכרון לשואה להתקשר אליו ולדרוש בשלומו. אין בפי מילים לתאר את הרושם העצום שמתי הותיר עלי בדרך הישרדותו ובדרך התמודדותו עם מוראות השואה והתגייסותו לפלמ"ח ולצה"ל והדרך בה בחר לחנך את ילדי ישראל ובעיקר את אהבת הארץ והאדם שקיננה בו. השואה, הגבורה והתקומה הן בעצם תמצית סיפור חייו של מתי.

מתי היה מנהיג. בין אם הסכמת עמו ובין אם לאו, הרי היה ברור שיש למחלקה מנהיג ובעל בית שעל פיו בסופו של דבר ישק דבר. עם זאת, מתי נותר תמיד אדם צנוע, ישר, הגון ואוהב אדם. למרות שהיה לעתים עקשן, היה תמיד מוכן להקשיב לדעת הזולת, גם כשלא הסכים עמו ובשמחה גם היה מתווכח עמו.

למתי הייתה תכונה נוספת שהערצתי אותו בזכותה - הוא מעולם לא נטר טינה או כעס לאיש. גם כשכעס עלי, היה קורא לי לחדרו לנזיפה ואומר לי "יונגר מן" (איש צעיר), היית לא בסדר או היית צריך לעשות אחרת, אבל מיד לאחר הנזיפה, תוך שניות היה עובר לסדר היום ולנושא אחר וממשיך עמי באותה חביבות שאפיינה אותו תמיד כלפי, כאילו דקה קודם לכן לא נזף בי כלל.

יותר מכל, מתי אהב את המשפחה. הוא היה מספר לנו בסוף כל קיץ בגאווה עצומה על בניו השובבים ועל הטיולים הנפלאים שלו עם המשפחה. לעתים נדמה היה שרק בשביל זה הוא חי.

”להוציא לפועל כל אתגר למרות הקשיים וכנגד הסיכויים”

נועם דויד

בקיץ - מאי 1964, לאחר שחרורי משירות סדיר בצה”ל, קראתי פרסום בעיתון על סמינר, להכשרת משוחררי צה”ל להדרכת פעולות גדנ”ע בבתי ספר על יסודיים.

המפגש הראשון עם מתי היה בראיון אישי על מועמדותי לעבור את ההכשרה בסמינר. לנגדי ניצב אדם נוקשה, קפדן, אסרטיבי, ”יקה”, הדורש את כל הנחוץ ללא כל פשרות. לאחר ההכשרה בסמינר המדריכים, שהתקיים בקריית ענבים, בארגון ובאחריות מתי בייסקי, שובצתי לעבוד שנה אחת כמתחייב מן הנהלים והתנאים המוקדמים - באזור הדרום (במקיף באר שבע).

לאחר פעילות ברוכה בבתי הספר, מינה אותי מתי בייסקי לתפקיד רכז המפעלים במחוז, וזאת כאות הערכה והוקרה להצלחות פעולותי בבתי הספר בהם עבדתי. המטרה הייתה להגביר את היקף הפעולות של התלמידים במחוז ולסייע כראוי למסגרות רבות ושונות ברחבי הארץ.

אני חייב לציין את הליזוי והתמיכה הרבה להם זכיתי ממתי, בכל העשייה הענפה והמגוונת. מתי נהג להצטרף אלי בביקורים ובספורים במרבית הפעולות שקיימתי עם תלמידים בבתי הספר בכל רחבי הארץ.

מתי ביקר והנחה ככל שנדרש, בביצוע המסעות, בפעולות השירות הלאומי, בהתיישבות העובדת, ביחידות צה”ל, באתרי שמורות הטבע, במתחמי קק”ל ועוד.

במהלך שנות עבודתי במחוז, פרצה מלחמת יום הכיפורים, אז נקראתי לשירות מילואים למשך שבעה חודשים, והשארתי אישה וחמישה ילדים קטנים בבית. בתקופת היעדרותי מהמשרד, מתי קיים קשר רציף עם בני משפחתי, סייע להם ועודד אותם ככל שנדרש, בנועם ובסבלנות רבה, ברוח התכונה שהייתה טבועה באופיו - כאיש משפחה.

כאשר מונה מתי על ידי הנהלת המשרד לתפקיד המפקח המרכז (המקיף את כלל בתי הספר בארץ), הוא מצא לנכון להציע לי להצטרף אליו למטה ולמלא תפקיד של מפקח מפעלים ארצי.

במרוצת השנים הרבה מתי לדבר על חשיבות המפעל של משלחות נוער לפולין. הוא אמר שיציאה עם משלחת לפולין מטעינה באדם החווה את הסיפורים והמקומות שבהם השואה הותירה את חותמה, באופן עמוק ושום מסגרת לא יכולה להיות חלופה לחוויה הטעונה והבלתי אמצעית של הסיור הקשה והגדוש ברשמים עזים בנושא השואה.

אני רוצה לזכור את מתי התוסס, הנמרץ ורב הפעלים, בתקופה שתיארתי ולא בתקופה המאוחרת יותר, כאשר התרופפה בריאותו ובאחרית ימיו לא זכה לבריאות ושלוות נפש.

מבחינתי, מתי היה סמל ומופת של אדם שבמו ידיו ובמאמצים שהשקיע, יכול היה להשיג ולהוציא לפועל כל אתגר, למרות הקשיים ובמעט סיכויים - מתי גבר והצליח ביישום הדברים שאליהם שאף.

מן המעט שהעליתי על הכתב - אני מתגעגע אל האיש, ניצול שואה, אדם צנוע, אוהב משפחה, פטריוט גדול לעמו ולמדינה בה חי, שהעריך ואהב אותה יותר מכל.

אבני מתי דרך בייסקי

"פחות תיאוריה, יותר עבודה בשטח"

מאיר נוביק

טיפ טיפה מזיכרונות העבר על חבר יקר שנפרד מאיתנו.

מתי החל את פעילותו בין התקופה המקשרת הטרומ-גדנ"עית לבין התקופה הגדנ"עית המוכרת.

מתי היה אחד ממניחי היסוד של פעילות הגדנ"ע (המסגרת החדשה שהקים משרד החינוך והתרבות). בתי הספר התיכוניים שימשו לתלמידים מקום שבו הם רוכשים את הערכים הנפשיים-לאומיים הדרושים להם כתוכן לחייהם.

עד לפרק זמן זה פעלו מדריכי נוער (מד"נים) מטעם פיקוד הגדנ"ע באמצעות צה"ל.

ברבות הימים חל מהפך. משרד החינוך הבין שיש צורך להפעיל את התלמידים על ידי צוותים של כוח הדרכה מבוגר יותר ולא את הכשרה מתאימה למשימה זו.

כבסיס לכך החליט המשרד לקבוע שיטה אחידה בכל בתי הספר העל יסודיים ולקבוע שיטת הדרכה ופיקוח המתאים לצורכי בתי הספר.

בתקופה זו גויס הגרעין הראשון למשימה זו. ביניהם בלט בחור צעיר, חזק פיזית, נמרץ, בעל חזון ותושייה - מתי בייסקי, שאותו פגשתי לראשונה בסמינר הראשון שהתקיים בחורשת נחל הירקון.

למעלה מ-25 שנים פעלנו יחד, הכשרנו, עיצבנו דורות של מדריכים בשתי דרכים עיקריות להשגת הייעוד: דרך של עיון והסברה לטיפול ערכים ודרך של יצירת הווי, משטר ונוהג.

ברבות הימים הפכנו מגדנ"ע לשל"ח. מתי האמין יותר בחלק הראשון של המושג החדש

ש = שדה. הכשרת התלמידים בפעילות גופנית: קפא"פ, גידו, ס"ש וכו'...

אני חייב לציין כי בתחום הזה מתי היה מקצוען ממדרגה ראשונה. אני זוכר את הביטויים שלו לצוותים בשטח: "חבר'ה, בלי בירבורים, בלי קשקושים. פחות תיאוריה יותר עבודה בשטח".

מתי היה בעל גוף גדול וחזק ובעל נשמה ואהבת אדם.

בשבילי היית ונשארת חבר אמיתי.

אולם, נשארו העובדות הפשוטות והמרות וצבען הוא אפור - אתה כבר לא איתנו.

אבני מתי דרך בייסקי

"הביצה האינדיאנית"

מושיק כהן

ההיכרות הראשונה שלי עם מתי בייסקי כמנהל גף לשל"ח (כך נקרא אז התחום), הייתה בקיץ של שנת 1985, כאשר התבקשתי לשמש כמנהל בקורס מדריכי של"ח, ומטבע הדברים היכרותנו התמקדה בעיקר בענייני העבודה בלבד.

במשך השנים ההיכרות בינינו הלכה ונעשתה חברית, ידידותית, לצד הערכה אישית ומקצועית הדדית, לאור תפקידים ניהוליים שהתבקשתי למלא בקורסי ההכשרה של המדריכים בתקופות הקיץ.

הפעם בחרתי לספר על רגע מאוד אישי עם מתי במפגש שאותו לא אשכח לעולם.

היה זה בשנת הלימודים של השנים 1987/88. באחד מביקורי המטה במחוזות כפי שנהוג גם היום, תוכנן הביקור של מתי עם צוות המטה שלו במחוז תל אביב. באותה תקופה שמשתי כמדריך של"ח בגמנסיה הרצליה בתל אביב, וימי השדה של ראשית השנה כללו אוהלים משמיכות, הקמת טבונים, בישולי שדה, טיפוס מדרגה על חבל והליכה על גשר חבלים ומשימות אתגר חברתיות על בסיס תחרותי בין הקבוצות.

ראש תחום של"ח במחוז דאז, ביקש ממני לארח את צוות המטה והמחוז ביום השדה שלי. הסכמתי ברצון רב. ההתרגשות סביב הביקור הייתה רבה, "הפמליה" הסתובבה בין החוליות, חברי המטה

שאלו שאלות והתרשמו מהעשייה והפעילות. ליד אחד השולחנות ישבה עמיתה שלי לעבודה והכינה עם קבוצת תלמידים "ביצה אינדיאנית". כאשר מתי ראה את התלמידים חותכים ומרוקנים את תוכן תפוח האדמה על מנת להכין "ביצה אינדיאנית", הוא נעמד דום, פשוט השתתק, לקח אותי הצידה והתחיל לנזוף בי:

ככה אתה מחנך את התלמידים שלך לזרוק תפוח אדמה? אתה יודע מה אפשר לעשות איתם? אתה יודע כמה אנשים אפשר עוד להאכיל עם הכמות הזו של תפוח אדמה שאתם זורקים?

לא ידעתי את נפשי, דמעות זלגו ושיטפו את עיניי. מנהל המחוז שנכח בביקור שם לב למתרחש בינינו, בא וחיבק אותי וביקש ממני לא לקחת את הדברים כל כך ללב, ושאין בלבו דבר אישי נגדי, והסב את תשומת לבי לכך שהרגישות הרבה של מתי לאוכל ובמיוחד לתפוח אדמה באה מהיותו ניצול שואה.

כמובן לא יכולתי להתאפק ולעצור את עצמי. גם מתי שם לב שהגזים בתגובה שלו כלפי, ניגש אלי, חיבק אותי חיבוק אבהי והסביר לי את התגובה החריפה שלו ואמר שבעצם לא זורקים אוכל אלא עם השאריות אפשר להכין ציפס, פירה וכדו'.

מאוד הבנתי אותו, והזדהיתי עם תחושותיו, רגשותו מכל מה שעבר בלדותו.

אירוע זה חרט בזיכרוני את מתי במלוא אישיותו ואנושיותו. מיותר לציין שמאז הפכנו לידידי אמת והייתי נכון ומוכן לתרום מיכולתי ולעשות ומכישורי כל דבר שביקש ממני.

כמובן, גם לאחר שפרש ויצא לגמלאות המשכנו לשמור על קשר, וסגירת המעגל מבחינתי הייתה כאשר ביקרתי את בני המשפחה בשבעה. אלבומי התמונות היו פתוחים על השולחן ואני יושב ומעלעל בדפיו הצהובים, והנה אני רואה שמישהו הנציח את אותם הרגעים של הביקור המרגש שלו ביום השדה שלי בירקון. סיפרתי לבני המשפחה את הסיפור ואמרתי שבשבילי זו סגירת מעגל מול מתי, שכל כך אהבתי והערכתי.

אבני מתי דרך בייסקי

"אני מאמין בך! אל תאכזב אותי"

דודו הלוי

דרכינו הצטלבו לראשונה בבוקרו של יום שישי בראשית קיץ שנת 1972 כאשר נכנסתי בהיסוס למשרדו של "המפקח המרכז על הוראת הגדנ"ע בירושלים והדרום". אני בחור צעיר אחרי שירות צבאי, יושב אל מול גבר חסון בעל מבט נוקב בעיניים - מר מתי בייסקי. אני מוסר לידו את הטפסים שמילאתי, הוא מעיף בהם מבט קצר ומבקש לשמוע ממני מדוע לדעתי אני מתאים לשמש כמדריך גדנ"ע במחוז ירושלים. אני מנסה לענות לשאלתו, אך ככל שאני משתדל להסביר כך אני קולט ממבט עיניו שמשהו חסר, ואני משתתק. "אז מה שאתה אומר זה שאמנם אין לך את מלוא הנתונים הנדרשים, אך אם ניתן בך אמון ונכשיר אותך, אתה תהיה בדיוק מה שאנו מחפשים". לבי אמר לי שהגעתי לסוף הראיון, והאיש, אשר רק את שמו הכרתי, עומד להיפרד ממני לשלום. לתדהמתי חיוך אבהי עולה על פניו. הוא מביט בשעונו ואומר: "אם תרוץ עכשיו מהר לחנות את"א ותקנה לך בגדי חאקי, ומשם תמהר לחנות נעליים לקנות נעלי הליכה טובות, ומשם הביתה להכין תיק עם חפצין האישיים - אולי תספיק להתייצב ביום ראשון לקורס הכשרה. אני מאמין בך! אל תאכזב אותי". ואני ידעתי שאסור לי לאכזב את האיש החביב הזה.

מתי, בתום קורס ההכשרה שייבצת אותי לעבודה כמדריך גדנ"ע בבית הספר "בויאר", ויחד אתך ובהנהגתך הפך הגדנ"ע לשל"ח. לבקשתך, הדרכתני וניהלתני פעמים רבות קורסי הכשרת מדריכים, ובהמשך נעניתי לקריאתך והצטרפתי כמפקח לפיקוח על פעולות של"ח. ובכל

אותן השנים היית שם ודחפת אותי לשיאים נוספים במעלה דרכי המקצועית.

אני זוכר את ישיבות הצוות בהן ישבתי במחיצתך ולמדתי רבות על יכולתך המופלאה להנהיג בני אדם ולהביא אותם לפעול. אני נזכר בנסיעותינו הרבות ברחבי הארץ לבסיסי הגדנ"ע, לביקור מסעות וימי שדה. איך הבריקו אז עיניך כששוחחת עם תלמידים. כמה אהבה הייתה בך לארץ ולנופיה, כמה אמונה הייתה לך ביכולתו של הנוער. לימים, כאשר סיפרת לי מעט מאשר עבר עליך בילדותך בתקופת השואה, יכולתי להבין מהו המעיין ממנו שאבת כוחות. אני זוכר את הנסיעות הרבות ביחד בעודי נוהג במכונית ואתה מדבר ומספר על ילדותך, ואני חושב לעצמי: כמה כוח יש לאיש הזה? כמה עוצמה וכמה אהבה ואמונה יש לו בנוער ובכוחו לשנות, להנהיג ולהשפיע, ושוב אני נזכר איך נתת בי אמון כאשר ניצבתי מולך באותו בוקר של יום קיצי וביקשתי לעבוד כמדריך גדנ"ע.

גם היום, 37 שנה אחרי פגישתנו הראשונה, כאשר אני נדרש במסגרת תפקידי כמפקח במשרד החינוך לקבל החלטות ערכיות הקשורות לבני הנוער, אני יודע בוודאות כי משנתך החינוכית מנחה אותי, ואני מבין איזו השפעה הייתה לך על מהלך חיי כאשר האמנת בי ונתת לי הזדמנות וכיוונת אותי לאורך כל דרכי.

תודה לך איש יקר אשר היה ואיננו, אך דמותו ומעשיו תמיד נר לרגלי בעשייה החינוכית.

"שותף ליצירת דור של נוער ישראלי: אמיץ, גאה בארצו ועמו"

משה חורי

חודש לאחר שחרורי מהצבא הגשתי מועמדות לקורס מדריכי גדנ"ע. התקבלתי וזומנתי להתייצב בקרית ענבים לקורס שנמשך שבועה שבועות רצופים.

נכנסתי לראיון ראשון אצל מנהל הקורס מתי בייסקי. לפני עמד אדם גדול מידות, ענק שרידי, ראשו בלונד ועיני תכלת לו. מרשים אך גם מאיים בחזותו. השיחה הייתה חדה וחד משמעית: מה נדרש ממני כחניך בקורס...

יצאתי מהשיחה עם סימן שאלה: האם הגעתי למקום הנכון? זה עתה השתחררתי מהצבא וחשבתי שאני יוצא לחיים אזרחיים, נעימים, קלים, וש אפשר להתרווח לאחר תקופת שירות צבאי לוחץ.

מתי דרש: משמעת, מסירות, אחריות, עמידה בלוח זמנים, מקצועיות והרבה דוגמה אישית.

קשה היה לעמוד בכל אלה, אולם מי שהצליח בכך והגיע לעבודה למלא את תפקידו, ידע והבין מדוע דרש מתי בייסקי כל זאת מחניכי הקורס.

ברבות השנים שעבדתי בתפקידים השונים במחיצתו של מתי, למדתי להכיר לב זהב מהו, למדתי לדעת שמאחורי החזות הנוקשה והתובענית נמצא אדם חם ולבבי, אדם היודע להקשיב ולתת טפיחה על שכמם. אדם שכל עולמו הפנימי היה להיות שותף ליצירת דור של נוער ישראלי: אמיץ, גאה בארצו ועמו, המסוגל ומוכן לצעוד קדימה לקראת כל משימה לאומית.

שנים רבות עבדנו יחד ומעולם לא דיבר על עברו כניצול שואה, אף לא מילה אחת... ביום בהיר אחד נסענו יחד מת"א לאילת לבקר מסע בדרום, ובאופן מקרי ולא מתוכנן שאלתי על המספר אשר על זרועו. מתי התחיל לדבר בת"א ולא סיים את סיפורו גם בהגיענו לאילת.

במהלך כל הנסיעה ישבתי בדממה מוחלטת לשמוע את קורות חייו
בתקופת השואה.

בתקופה זאת גם אני הייתי אבא לילדים, וכל משך סיפורו ראיתי
לנגד עיני את ילדיי ושאלתי את עצמי: מניין היו לו הכוחות הנפשיים
והפיזיים לעבור את כל התלאות, הייסורים, והסבל שעבר באותה
התקופה כילד ועד עלותו ארצה?

בסיפור חייו זה למדתי לדעת מה היו המטרות שהציב לעצמו
בתפקידו לאורך כל שנות עבודתו מהגדנ"ע ועד לשל"ח.

מה בתקליטור

בתקליטור המצורף לחוברת מובאים המערכים המלאים של ימי השדה המשימתיים, כולל כל ההפעלות והפעילויות בכל סיום.

בתקליטור שני חלקים:

קובץ מערך ימי השדה המשימתיים במלואם הכולל:

מהלך יום השדה

הנחיות והוראות לפעילות תלמידים

אמצעי המחשה

אמצעי בטיחות

מפות גדולות

תמונות בצבע

ימי השדה ערוכים על פי סדר השערים בחוברת:

שער ראשון - "מפגש תרבויות ירושלמי" - רוני פירו

שער שני - "כיבוש הארץ דרך החקלאות" במקווה ישראל - רועי קריספין

שער שלישי - האיזון בין פיתוח הנגב לשימור הסביבה - בגבעות רוחמה - יובל אברמוביץ

שער רביעי - "מפגש טבע מרתק" בשמורת אפק ונחל הנעמן - מאיר אלון, חנוך כליל החורש, שרה פריאל, דלית שחר ואלי מלול

שער חמישי - "מחול וביצות לפרדסים ושדות" באגן נחל פולג - דן אבידן

שער שישי - "חיים בקצב" בשביל הבורות והבארות - רועי קריספין

ייחודו של הסיור היומי במקצוע של"ח וידיעת הארץ

